

פִּירוּשׁ רַשׁ"י לַתּוֹרָה

**A RÁSI KOMMENTÁR
A TÓRÁHOZ**

Új magyar fordítás

dr. Katcz Sándor és neje szül. Schwarcz Irén emlékére

Mózes első könyve

Széfer Brésit – סֵפֶר בְּרֵאשִׁית

Kiadja a
ZSIDÓ TUDOMÁNYOK SZABADEGYETEME
BUDAPEST, 2009

KLASSZIKUS ZSIDÓ MŰVEK MAGYARUL

Szerkeszti Oberlander Báruch rabbi

9

Eddig megjelent kötetek:

1. *Sámuel imája – Zsidó imakönyv*
(Új magyar fordítás – 1996)
2. *Zsidó Biblia – Mózes öt könyve*
Joseph Hertz rabbi magyarázataival (reprint – 1996)
3. *Izrael fohásza – A zsidó újév imarendje*
(Új magyar fordítás – 1997)
4. *Sámson fohásza – Engesztelőnap imarendje*
(Új magyar fordítás – 1998)
5. *Az örökös éjszakája – Peszáchi Hágádá*
(Új magyar fordítás – 1999, 2009)
6. *Peszáchi Hágádá fonetikus átírással*
(Új magyar fordítás fonetikus átírással, útmutatóval – 2000, 2001)
7. *Mózes Imája – Sábessi imakönyv*
(Magyar fordítás és fonetikus átírás – 2006)
8. *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából*
(Új magyar fordítás – 2007–2008)

Megjelenik a JOODS HUMANITAIR FONDS támogatásával

© Zsidó Tudományok Szabadegyeteme Alapítvány, 2009

ISBN: 978-963-9743-19-9

Főszerkesztő

Oberlander Báruch rabbi

Szerkesztő

Köves Slomó rabbi

Georg (Gyuri) Katcz

Fordító

Feig András és Németh Yaakov

Szakmai lektor

Borbély Pál és Davidovics Jiszráél rabbi

Nyelvi lektor

Dr. Gergely István és Nagy Zsuzsanna

Megjelentette a CVT-aLapok Bt.

dr. Klár András

1075 Budapest, Wesselényi utca 4.

Bevezetés

A neve kezdőbetűiről Rási-ként ismert Rabbi Slomo ben Jichák (vagy: Slomo Jicháki), 1040–1105 között élt Franciaországban, Troyes városában. Bortermelés-sel foglalkozott, és emellett kora egyik legnagyobb tóratudósa volt.

Magyar nyelven először most jelenik meg egy teljes gyűjtemény Rásinak a Tórához írt magyarázataiból. Mindez *Georg (Gyuri) Katcz* ügyvéd úr jóvoltából, aki küldetésének tekinti Rási tanításának terjesztését, és szíven viseli kommentárjának magyar nyelvű kiadását. Teszi ezt szüleinek, *dr. Katcz Sándornak (Alexander)* és *Schwartz Irénnek* illetve a Soóban elhunyt nagyszüleinek és nagynénjeinek emlékére. Az ő nagylelkű támogatásának köszönhető, hogy a zsidó klasszikusok magyar nyelvű kiadásáról ismert kiadónk most ennek a jelentős műnek a kiadására is vállalkozhatott.

Rási, akit az egész zsidó világ autentikus szövegmagyarázónak ismeri el, a Bibliához és a Babiloni Talmudhoz írt kommentárokat. Az ő Tóra-kommentárja volt az első, nyomtatásban megjelent héber nyelvű könyv (Reggio Calabria, 1475). Kommentárja szinte minden hagyományos héber Tóra-kiadásban benne van. Rási olyan népszerűvé vált, hogy más rabbinikus kommentárok kinyomtatásához is a „Rási-írás”-ként ismert betűkészletet használják. (Ez nem azt jelenti, hogy maga Rási ilyen betűkkel írt volna, hanem csak azt, hogy a nyomdászok ilyen betűkkel szedték kommentárját.)

Rási a zsidó történelem egyik legnehezebb korszakában élt. Végigszenvedte a Nyugat-Európán végigdúló első keresztes hadjáratot, s élményeit szívettpő liturgikus versekben örökítette meg. Fia nem volt, volt viszont három rendkívül tanult leánya. Kései kéziratok közül jó néhány lányai leírásában maradt ránk. *Báálé-Hátoszáfot* (Talmud-kommentátorok) néven emlegetett vejei és unokái a következő nemzedékek legkiválóbb nyugat-európai akadémiáinak vezetői voltak.

Rási Tóra-kommentárjai hagyományos és kritikai módszerek bonyolult kombinációjára épülnek. Rási sok esetben híven idézi egy-egy vers talmudi értelmezéseit, míg más esetekben inkább a betű szerinti magyarázatot választja. Ez a látszólagos következetlenség számos későbbi tanulmányozóját készítette arra, hogy valamilyen mélyebb rendszert keressen ebben. A lubavicsi rebbe például egy olyan értelmezési rendszert állított fel, mely szerint Rási elsősorban a Biblia egyszerű jelentését magyarázza, és csak azokban az esetekben folyamodott a homiletikai értelmezés eszközeihez, ha azok a szöveg egy nehezen érthető részének egyedüli magyarázatát adják.

A hagyományos értelmezések idézésekor a klasszikus rabbinikus irodalom széles spektrumát veszi igénybe, köztük a Talmud mellett a tárgyumokat (amelyek fontos támpontként szolgálnak számára a homályos értelmű héber szavak lefordításában), a homiletikai és halachikus Midrást. Annak ellenére, hogy minden magyarázata valamilyen forrásra alapul, az itt közölt fordításban csak egyes helyeken jeleztük e forrásokat, mivel mindegyik jelölése túlságosan növelte volna a terjedelmet.

Rási sok esetben a héber szavakat általa „lááz”-nak nevezett korabeli francia megfelelőikkel fordította, miáltal a középkori francia nyelv egyik legkorábbi írásos feljegyzése is neki köszönhető. Gyakran idézi két spanyol zsidó tudós, Menáchem ben Szruk és Dunas ben Labrat lexikográfiai és nyelvtani munkáit.

Kijelenthető, hogy Rási a legkiválóbb tanítók képességeivel rendelkezett. Megérezte, hol találják majd nehezen érthetőnek a tanulók az anyagot, és olyan magyarázatokat adott, amelyeknek mind a kezdők, mint a tapasztalt tudósok hasznukat vehetik. Itt jegyezzük meg, hogy értelmezéseiben Rási egyes helyeken az idézett mondatrészletet beépíti magába a magyarázatba, másutt viszont az idézett szó vagy szavak után új mondattal kezdi kommentárját.

Az itt közreadott fordításhoz több héber kommentárt és angol fordítást is felhasználtunk, ilyen például a *Sáj lámorá* (Jeruzsálem, 2003), Chájim Dov Chavel rabbi tudományos Rási kiadása és kommentárja (Jeruzsálem, 1982), a *The Metsudah Chumash/Rashi* (New Jersey, 2001), a *Mesorah Publications Ltd.* (New York, 1995) kiadása és a *The Pentateuch and Rashi Commentary, The Jewish Publication Society* kiadása (Philadelphia, 1949).

Kiadásunkban a magyar fordításba ágyazva szerepel Rási eredeti héber szövege, hogy ezáltal még könnyebben lehessen azonosítani a héber szövegrészek magyar megfelelőit. E fordítási-szerkesztési elvet még olyan esetekben is betartottuk, amikor az eredeti héber mondat szórendjének hű követése kicsit nehezebben megérhető szórendet eredményezett a magyar fordításban. Legyen az olvasó jutalma e nehézségekért a Szentírás nyelvének jobb megértése, gyakorlása.

A most megjelent kommentárnak előfutára volt az 1998–99-ban megjelent rövid Rási válogatás, amely annak idején a *Gut Sábesz* hetilap harmadik évfolyamában jelent meg, és a 2007–08-ban megjelent *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából* című sorozat. A közreadott mű már tartalmazza a teljes hetiszakaszhéber és magyar szövegét is. Külön fejezzük ki köszönetünket *Dr. Klár Andrásnak* is, aki könyvkiadási munkánkban mindig mellettünk áll!

A kommentár kiadásával nagy feladatra vállalkoztunk, és ehhez kérjük az Önök segítségét is. Megjegyzéseiket, észrevételeiket kérjük, juttassák el hozzánk a *rasi@zsido.com* email címre.

Budapest, 5769. niszán 14., erev peszách

Oberlander Báruch

Noách [Noé] (1Mózes 6:9–11:32.) נֹחַ

A hetizakasz tartalmából

- Isten utasítja Noét – az egyetlen igaz embert, aki egy erőszaktól és romlottságtól lezüllesztett világban még megmaradt –, hogy építsen egy nagy, fából készült, kívül-belül szurokkal bevont bárkát. Egy hatalmas özönvíz – mondja Isten – el fogja törölni az életet a föld színéről; a bárka azonban a víz színén marad, belsejében Noéval és családjával, és minden állatfajból egy-egy párral (egy hímmel és egy nősténnyel). (1Mózes 6:9–7:9.)
- Negyven nap és negyven éjjel szakad az eső, és még újabb százötven napon át tajtékzanak a vizek, mielőtt csillapodni, majd apadni kezdenének. A bárka végül megtelepszik az Ararát hegyén és ablakából Noé elküldi a hollót, majd többször is a galambot, „hogy megnézzze, vajon leaptak-e már a vizek a föld színéről.” Amikor a föld felszíne teljesen felszikkad – pontosan egy napévvvel (365 nap) a Vizözön kezdete után –, Isten megparancsolja Noénak, hogy hagyja el a bárkát, és népesítse be újra a földet. (1Mózes 7:10–8:19.)
- Noé oltárt épít, és áldozatot mutat be rajta Istennek. Isten szövetséget köt Noéval, hogy soha többé nem pusztítja el az egész emberiséget az emberek cselekedetei miatt, és az emberrel kötött új szövetségének bizonyosságául szivárványt helyez el az égen. Isten az élet szentségéről is rendeletet ad Noénak: a gyilkosság főbenjáró vétség, s noha az ember engedélyt kap arra, hogy állathúst fogyasszon, tilos ennie még élő állat húsából és véréből. (1Mózes 8:20–9:17.)
- Noé szőlőt ültet, és lerészegedik a gyümölcsétől. Noé fiai közül kettőre, Sémre és Jáfetre áldás száll, amiért betakarják apjuk mezítelenségét, harmadik fiára, Chámra azonban átok mondatik, amiért visszaél apja megalázó állapotával. (1Mózes 9:18–29.)
- Noé leszármazottai tíz nemzedéken át közös nyelvvel és kultúrával rendelkező homogén nép maradnak. Majd egyszer csak szembeszállnak Teremtőjükkel: építenek egy hatalmas tornyot, saját legyőzhetetlenségüket szimbolizálандó; mire aztán Isten összezavarja a nyelvüket, „hogy ne értsék meg egymás beszédét”, s ezzel eléri, hogy abba hagyják a város és a torony építését, és szétszéledjenek az egész föld színén, hetven néppé osztódva szét. (1Mózes 10:1–11:9.)
- Noé hetizakasza a Noét Ábrámmal (később Ábrahámmal) összekötő tíz nemzedék leszármazási rendjével fejeződik be, valamint szó esik még Ábrám utazásáról szülőhelyéről, Ur-Kaszdimból Charánba, útban Kánaán földje felé. (1Mózes 11:10–32.)

אַלָּה תּוֹלְדַת נֹחַ, נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדוֹרֹתָיו, אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ. (בראשית ו, ט)

Ezek Noé leszármazottai: Noé igaz, jámbor ember volt a maga nemzedékében. Az Istennel járt Noé. (1Mózes 6:9.)

אַלָּה תּוֹלְדַת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק – Ezek Noé leszármazottai: Noé igaz... ember... [Miért csak Noé jellemzése után kerül sor leszármazottai felsorolására?] – הוֹאִיל וְהִזְכִּירוּ – [A válasz:] Mivel megemlítette őt (Noét) az Írás, – סִפֵּר בְּשִׁבְחוֹ – megdicsérte, – שֶׁנֶּאֱמַר – ahogy írva van:¹ – זָכַר צַדִּיק לְבָרְכָה – „Az igaznak emlékezete áldásra való”. – דְּבַר אַחֵר – Másik magyarázat: – לְלַמְּדֶךָ – arra tanít téged ez, – שְׁעָקַר – תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים – hogy a cádikok „utódainak” lényege, – מַעֲשִׂים טוֹבִים – a jó cselekedeteik.

יֵשׁ מְרִבּוֹתֵינוּ – ...a maga nemzedékében... – Bölcseink egy része – בְּדוֹרוֹתָיו – ezt a kifejezést dicséretként magyarázza: – כָּל שָׂכָן – annál inkább, – הָיָה צַדִּיק יוֹתֵר – ha igazak nemzedékében élt volna, – שֶׁאֵלּוּ הָיָה בְּדוֹר צַדִּיקִים – még nagyobb cádik lehetett volna. – וַיֵּשׁ שְׂדוּרְשֵׁים אוֹתוֹ לְגַנְאֵי – Mások ezt ségyenként magyarázzák: – לְפִי דוּרוֹ – csak a nemzedékéhez képest – הָיָה צַדִּיק – volt cádik, – וְאֵלּוּ הָיָה בְּדוּרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם – ha Ábrahám nemzedékében élt volna, – לֹא – הָיָה נֶחְשָׁב לְכֻלּוֹם – nem számított volna senkinek.

...Az Istennel járt Noé. – וּבְאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר – Ábrahámról pedig ezt mondja a Tóra:² – הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי – „...járj énelőttem...”, – אֲשֶׁר – „Az Örökkévaló aki *előtt* jártam”. – נֹחַ הָיָה צָרִיף סַעַד לְתַמְכוֹ – Noénak támogatás kellett [az Örökkévalótól], – אַבְרָהָם הָיָה מִתְחַזֵּק – Ábrahám azonban erős volt – וּמֵהֵלֶךְ בְּצַדִּיקוֹ מֵאֲלֹי – és magától járt az igaz úton.

הִתְהַלֵּךְ – járt.³ – לְשׁוֹן עֵבֶר – [A *hithálech* (itt) múlt időben van. – וַהוּוּ – בְּלָשׁוֹן כְּבָד – Így használandó a ל (*lámed*) כְּבָד (*kávéd*) alakban.⁴ – מִשְׁמָשֵׁת לְהַבָּא וּלְשַׁעֲבֵר – Az egyik alakban felszólító módban használható, [a másokban] pedig múlt időben. – קוּם הִתְהַלֵּךְ לְהַבָּא – [Például a] „Kelj fel, járd be!”⁵ az felszólító mód, – הִתְהַלֵּךְ נֹחַ לְשַׁעֲבֵר – a „Noé [Istennel] járt” pedig múlt idő. – הִתְפַּלֵּל בְּעַד עַבְדֶּיךָ לְהַבָּא – Az „Imádkozzál szolgálaidért”⁶ felszólító mód, – וְהִתְפַּלֵּל

¹ Példabeszédek 10:7.

² 1Mózes 17:1., 24:40.

³ A *hithálech* alak használható felszólító módban – „Menj!” – és múlt időben is – „Ment/Járt.”

⁴ A *kávéd* [szó szerint „nehéz/súlyos”] azaz nyomatékosító alak az az igealak, ahol az egyik gyökbetűben *dáges* van. Így amikor a *hálách* ige ל (*lámed*)-jében *dáges* van, kétféle jelentésben szerepelhet (lásd az előző jegyzetet).

⁵ 1Mózes 13:17.

⁶ 1Sámuel 12:19.

אֶלָּא – az „eljön és imádkozik ebben a házban”⁷ múlt idő, – אֶל הַבַּיִת הַזֶּה לְשׁוֹן עֶבֶר
שְׁהָיִי שְׁבָרָאוּ – ám a váu a [וְהִתְפַּלֵּל] (vöhitpálél) elején – הוֹפְכוּ לְהֶבֶא – [az igeidőt]
jövővé változtatja át.⁸

וַיֹּלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָּנִים, אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת. (בראשית ו, י)

És nemzett Nóé három fiút: Sémét, Hámot és Jefetet. (1Mózes 6:10.)

וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לְפָנֵי אֱלֹהִים וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס. (בראשית ו, יא)

A föld pedig megromlott Isten előtt, és megtelt a föld erőszakkal.
(1Mózes 6:11)

– ...megromlott... – לְשׁוֹן עֲרוּה וְעִבּוּדָה זָרָה – Ez paráználkodást és
bálványimádást jelent. – כְּמוֹ – Mint [a következő versben]:⁹ – פֶּן תִּשְׁחִיתוּן –
„...nehogy megromoljatok”, – כִּי הִשְׁחִית כָּל בְּשָׂר אֶת דְּרָכּוֹ – [és] „...mert minden élő
hús megromtotta”.¹⁰

– ...megtelt a föld erőszakkal, – גָּזַל – rablással.

וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה, כִּי הִשְׁחִית כָּל בְּשָׂר אֶת דְּרָכּוֹ עַל הָאָרֶץ. (בראשית ו, יב)

**Nézte Isten a földet, látta, hogy a föld megromlott, mert minden élő hús
megromtotta az útját a földön.** (1Mózes 6:12.)

– mert minden élő hús megromtotta.¹¹ – אֶפְלוּ בְהֵמָה חַיָּה –
– מִן הַבְּרֵית הַחַיִּים – más fajokkal párosodtak.¹² – וְעוֹף
– Még a barmok, a vadak és a szárnyasok is

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קַץ כָּל בְּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם, וְהִנְנִי מִשְׁחִיתֶם אֶת
הָאָרֶץ. (בראשית ו, יג)

**És szólott Isten Noéhoz: „Minden élő testnek elérkezett a vége előttem,
mert a föld tele van miattuk erőszakkal és azért elpusztítom őket a
földdel együtt.** (1Mózes 6:13.)

⁷ 1Királyok 8:42.

⁸ Összhangban azzal a nyelvtani szabállyal, miszerint az ige elejéhez csatolt váu az amúgy
múlt idejű igét jövő idejűvé változtatja át.

⁹ 5Mózes 4:16.

¹⁰ 1Mózes 6:12.

¹¹ Miért nem az áll a szövegben, hogy כָּל אָדָם (kol ádá) – „minden ember”?

¹² Szánhedrin 108a., Midrás Tánchumá Noách 12.

כָּל מְקוֹם שְׂאֵתָהּ – Minden élő testnek [elérkezett] a vége.¹³ – כָּן כָּל בֶּשָׂר – Ahol az ember erkölcstelenséget és bálványimádást talál, – וְהוֹרֶגֶת – ott [előbb vagy utóbb] katasztrófa sújtja a világot, – וְהוֹרֶגֶת – [válogatás nélkül] pusztítva el a jót és a rosszat.

לֹא נִחַתְּם גְּזֵר – a föld tele van miattuk erőszakkal.¹⁴ – וְיָנֵם אֶלָּא עַל הַגְּזֵל – Az [emberiség] sorsa csupán a rablás miatt pecsételődött meg.

אֵת הָאָרֶץ – a földdel együtt. – כְּמוֹ מִן הָאָרֶץ – Olyan, mint a *הָאָרֶץ* (*min háárec*) – „a földről.” – וְדוּמָה לוֹ – [Az *אֵת* (*et*)] illetén [használatához] hasonló: – מִן הָעִיר – „Midón kimegyek a városból,”¹⁵ [vagyis] *מִן הָעִיר* (*min háír*). – וְהָעִיר – „Szenvedett a lábától,”¹⁶ [vagyis] *מִן רַגְלָיו* (*min rágláv*). – וְהָעִיר – Az *אֵת הָאָרֶץ* (*et háárec*) egy eltérő magyarázata: – עִם הָאָרֶץ – „a földdel együtt,” – וְהָעִיר – azaz három tenyér mélységnyi talaj is – וְהָעִיר – eltöröltetett és elmosatott.

עֲשֵׂה לָךְ תַּבַּת עֲצֵי גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתַּבָּה וְכִפְרֶתָ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֶּפֶר. (בראשית ו, יד)

Készíts magadnak bárkát góferfából, kamrákat készíts a bárkában, és kend be kívül-belül szuokkal. (1Mózes 6:14.)

עֲשֵׂה לָךְ תַּבַּת – Készíts magadnak bárkát... – הַרְבֵּה רוּחַ וְהִצְלָה לְפָנָיו – Sok módja van a megmentésnek Őelőtte, – וְלָמָּה הִטְרִיחוּ – miért terhelte meg Noét – בְּבִגְנֹן זֶה – mégis ezzel az építéssel? – אֲזַי – Azért, hogy [ezzel Noé a megtérésre biztassa embertársait] látni fogják az özönvíz nemzedékének emberei, – עוֹסֵק בָּהּ – hogyan foglalkozik azzal – 120 éven keresztül, – וְשׂוֹאֵלִין אוֹתוֹ – és kérdezzék őt: – מַה זֶּאת לָךְ – „Miért csinálod ezt?” – וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם – Erre válaszolhat nekik: – „Az Örökkévaló – וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם – özönvizet fog bocsátani a földre”, – אוֹלַי יָשׁוּבוּ – hátha ezáltal megtérnek.

עֲצֵי גֹפֶר – góferfából. – כִּךָ שְׁמוֹ – Így nevezik [ezt a fát]. – וְלָמָּה מִמִּין זֶה – Miért éppen ebből a fajtából? – עַל שֵׁם גְּפְרִית – Mert a neve rokonságban áll a *גְּפְרִית* (*gáfrit*)-tal [„kén”], – וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם – amellyel a rendelet szerint elpusztíttatnak majd.¹⁷

¹³ Elképzelhetetlen, hogy ténylegesen minden élő test megromlott volna a földön.

¹⁴ Ha az ember tökéletesen elzüllött, akkor miért csupán a rablást választja ki az összes bűncselekmények közül a Szentírás?

¹⁵ 2Mózes 9:29.

¹⁶ 1Királyok 15:23.

¹⁷ Az áradó víz az azt fűtő kén hatására tűzforró volt.

קנים – kamrákat. – Külön kamrát minden baromnak és vadnak.

בפֶּפֶר – szurokkal. – Ez az arameus szó a szurokra. – ומְצִינוּ – Megtaláljuk a Talmudban [is]:¹⁸ כְּפָרָא (*kufrá*) [„szurokért”]. – בְּגִמְרָא כְּפָרָא – Ami Mózes bárkáját¹⁹ illeti, – מִשָּׁה – על יְדֵי שְׁהִיּוּ הַמַּיִם תָּשִׂים – mivel [annak a folyónak] a vize csendesesen [folydogált], – דִּיּוּהָ בַחֲמַר מִבְּפִנִּים – elegendő volt [a kosarat] belülről agyaggal, – וְזָפַת מִבְּחוּץ – kívülről pedig szurokkal [bekenni]. – ועוֹד – Egy másik ok:²⁰ – כִּדְרֵי שְׁלֵא יָרִית אֹתוֹ צְדִיק – Hogy ennek az igaz embernek [ti. Mózesnek] ne kelljen elviselnie – רִיתָ רַע שֶׁל זָפַת – a szurok bűzét. – אָבַל כֵּן – Itt azonban [a vízőzönnél], – מִפְּנֵי חוּזְקַת הַמַּיִם – a víz ereje miatt – זָפַתָּה מִבַּיִת וּמִחוּץ – [Noé] kívül-belül [egyaránt] bekente szurokkal.

וְזָה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ, שְׁלֹשׁ מְאוֹת אַמָּה אַרְבֵּי הַתְּבָה חֲמֵשִׁים אַמָּה רַחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ. (בראשית ו, טו)

És ekképpen készítsd azt: háromszáz könyök legyen a bárka hossza, ötven könyök a szélessége és harminc könyök a magassága. (1Mózes 6:15.)

צִהַר תַּעֲשֶׂה לַתְּבָה וְאֵל אַמָּה תְּכַלְכְּנָהּ מִלְּמַעְלָה וּפְתַח הַתְּבָה בְּצַדָּהּ תִּשִׂים, תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה. (בראשית ו, טז)

Világító ablakot csinálj a bárkára, felülről egy könyöknyire fejezd be, a bárka ajtaját pedig helyezd az oldalára; első, második és harmadik emeletet készíts. (1Mózes 6:16.)

צִהַר – Világító ablakot. – יֵשׁ אוֹמְרִים חֲלוּץ – Egyesek azt állítják, hogy ez egy ablak volt. – וַיֵּשׁ אוֹמְרִים אָבֶן טוֹבָה – Mások szerint egy drágakő, – הַמְּאִירָה לָהֶם – amely fénnel látta el őket.²¹

– felülről egy könyöknyire fejezd be. – כְּסוּפֵיהָ מִשְׁפָּע – עד שֶׁהוּא קָצָר מִלְּמַעְלָה וְעוֹמֵד עַל אַמָּה – A [bárka] fedele [sátortetőszerűen] lejtett, – וְעוֹלָה – és a tetején egy könyöknyire keskenyedett el, – כִּדְרֵי שְׁזִיבוּ הַמַּיִם לְמַטָּה מִכַּאן וּמִכַּאן – hogy a víz mindkét oldalon lefolyjon róla.

¹⁸ Sábát 67a.

¹⁹ Bárka alatt itt az kis gyékénykosárka értendő, amelyben Mózeset az anyja a folyóba tette. Lásd 2Mózes 2:3.

²⁰ Arra vonatkozóan, hogy Mózes kosárkája miért nem volt belülről szurokkal kikenve.

²¹ Az utóbbi vélemény szerint egy ablak semmi célt nem szolgált volna, mivel a nap és a hold nem adott fényt az özönvíz idején. Lásd a 8:22-höz írt Rási-kommentárt.

בְּצִדָּה תֵּשִׂים – helyezd az oldalára. – שלא יפלו הגשמים בה – Hogy az eső ne szivároghasson be [rajta].

שְׁלֹשׁ עֲלִיּוֹת זו – תַּחְתִּים שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ – első, második és harmadik emeletet. – על גב זו – Három szint, egyik a másik felett, – עליונים לאדם – a legfelső az emberek számára, – אמצעים למדור – a középső az állatok lakóhelyéül, – תַּחְתִּים לזבל – a legalsó pedig a hulladék számára.

וְאֲנִי הִנְנִי מְבִיא אֶת הַמַּבּוּל מִיָּם עַל הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל בָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רֹחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, פֶּל אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יִגּוּעַ. (בראשית 1, 12)

És én íme hozom az özönvizet a földre, hogy elpusztítsak az ég alól minden testet, amelyben élő lélek van; minden, ami a földön van, pusztuljon el. (1Mózes 6:17.)

– És Én íme hozom. – הִנְנִי מוֹכֵן לְהִסָּכִים – [Jelentése:] „Én most már kész vagyok egytetíteni – עם אותם שֶׁזְרוּיִי וְאָמְרוּ לִפְנֵי כָּבֵד – azokkal, akik már régen hangoztatták:»Micsoda az ember, hogy törődsz vele?»²³”.

מַבּוּל – özönvizet.²⁴ – 1. שְׁבַלָה אֶת הַפֶּל – [בְּלָה] – Mindent tönkretett – 2. הַפֶּל – mindent összezavart [בְּלָל], – 3. שְׁהוּבִיל אֶת הַפֶּל – a magasabb szintekről mindent lesodort – מִן הַגְּבוּהָ לְנִמּוּדָה – az alsóbb szintekre [נִבְּלָ]. – שֶׁהוּבִיל אוֹנְקָלוֹס – Ez²⁵ az alapja Onkelosz fordításának: – טוֹפָנָא – tofáná [„úszik” arámiul], – וְהִבִּיאָם לְבָבֶל – és [mindent] Babilonba vitt, – שֶׁהִיא עֲמוּקָה – amely egy alacsonyan fekvő vidék. – לְכֹדָה – mert mindent arra készítetett, hogy ússzon, – שֶׁהִצִּיף אֶת הַפֶּל – mert mindenképpen – שֶׁנִּנְעָרוּ שָׁם כָּל מַתֵּי מַבּוּל – Ezért nevezik [Babilont] sinár-nak,²⁶ – נִקְרָאת שְׁנַעֲרָה – mert mindenki, aki elpusztult az özönvízben, oda lett „lesodorva.”

וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ, וּבָאתָ אֵל הַתְּבָה אִתָּהּ וּבְנֵיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׂי בְנֵיךָ אִתְּךָ. (בראשית 1, 18)

Én pedig szövetséget kötök veled: menj be a bárkába, te és fiaid, feleséged és fiaid feleségei veled együtt. (1Mózes 6:18.)

– És én pedig szövetséget kötök veled... – בְּרִית הָיָה צְרִיף עַל – Szükség volt erre a szövetségre a gyümölcsök miatt, – שְׁלֹא יִרְקְבוּ וַיִּעָפְשׂוּ – hogy meg ne rothadjanak, és meg ne penészedjenek [az özönvíz egy éve alatt], –

²² „Amikor készültem megteremteni az embert.”

²³ Zsoltárok 8:5; Midrás Brésit rábá 31:12.

²⁴ Három változata van a מַבּוּל (mábul) szó etimológiájának.

²⁵ Vagyis a 3. verzió.

²⁶ 1Mózes 10:10.

וְשָׁלַא יִהְיֶה גוֹהוּ רְשָׁעִים שְׁבִדוֹר – és azért is, hogy a nemzedék gonoszai meg ne öljék őt, Noét.

הָאֲנָשִׁים לְבָד וְהַנָּשִׁים לְבָד – **...te és fiaid, feleséged....** – אֶתָּה וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ – Külön a férfiak, és külön a nők. – מִכָּאֵן – Ebből arra következtetünk, – שְׁנָאֲסְרוּ – hogy tilos volt számukra a házaselet [miközben az élőlények éppen elpusztulnak a bárkában].

וּמִכָּל הַחַי מִכָּל בְּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תְּבִיאָה אֶל הַתֵּבָה לְהַחֲיִית אֶתָּךְ, זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ. (בראשית ו, ט)

És minden élőből, minden testből kettőt vigyél be a bárkába, hogy életben maradjanak veled együtt; hím és nőtény legyen. (1Mózes 6:19.)

– אֶפְלוּ שְׂדִיִּים – [Ebbe beletartoznak] még a démonok is.²⁷ – **És minden élőből.**²⁷ – וּמִכָּל הַחַי –

– מִן הַפְּחוֹת שְׁבָהֵם – [Ez azt jelenti, hogy még] a legkisebbekből is – לֹא פָּחָתוּ מִשְׁנַיִם – nem kevesebb, mint kettő volt [a bárkában], – אֶחָד זָכָר וְאֶחָד נְקֵבָה – egy hím és egy nőtény.

מִהֶעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינֵהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הַאֲדָמָה לְמִינֵהוּ, שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיִית. (בראשית ו, כ)

A madárból a maga faja szerint és a baromból a maga faja szerint, a föld minden csúszó-mászójából a maga faja szerint, valamennyiből egy-pár menjen be hozzád, hogy életben maradjanak. (1Mózes 6:20.)

– אֹתָן שְׂדָדְקוּ בְּמִינֵיהֶם – [A מהעוף למינהו (löminéhu) arról tudósít, hogy csupán] azok [kerülhettek fel a bárkára], akik a saját fajukkal párosodtak, – וְלֹא הִשְׁחִיתוּ דְרָכָם – és nem züllöttek el, – וּמֵאֲלֵיהֶם בָּאוּ – és önszántukból jöttek; – וְכָל שֶׁהִתְבָּה קוֹלְטָתוֹ – és mindazoknak, akiket a bárka befogadott,³⁰ – הִכְנִיסָהּ – [Noé] engedélyezte, hogy beszálljanak.

וְאֶתָּה קַח לָךְ מִכָּל מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאֶסְפָּתָה אֵלֶיךָ, וְהָיָה לָךְ וּלְהֶם לְאֶכְלָהּ. (בראשית ו, כא)

²⁷ Mi az, ami benne foglaltatik a כָּל הַחַי (kol hácháj)-ban, de nem foglaltatik benne a כָּל בְּשָׂר (kol bászár)-ban?

²⁸ Ők ugyanis élők, de nem húsból valók, azaz nincs testük. (Midrás Brésit rábá 31:13.)

²⁹ Nem az áll a Szentírásban, hogy minden fajból hét volt a bárkában? (7:2.)

³⁰ Akik nem voltak alkalmasak arra, hogy fennmaradjanak, azokat elutasította a bárka, és ezek még csak meg sem közelíthették. Ebből tudta Noé, hogy kik voltak közülük azok, akik nem züllöttek el.

És te végy minden eledelből, ami enni való és vidd be magadhoz, hogy eleségül szolgáljon neked és nekik.” (1Mózes 6:21.)

ויעש נח ככל אשר צוה אתו אלהים כן עשה. (בראשית ו, כב)

És úgy cselekedett Noé, amint Isten megparancsolta neki, úgy cselekedett. (1Mózes 6:22.)

És úgy cselekedett Noé. – זה בנין התבה – Ez a bárka megépítésére vonatkozik.

ויאמר יהוה לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה כי אתה ראיתי צדיק לפני בדור הזה. (בראשית א, ז)

Akkor ezt mondta az Örökkévaló Noénak: „Menj be egész családdal a bárkába, mert téged láttalak igaznak Elöttem ebben a nemzedékben...” (1Mózes 7:1.)

De ולא נאמר צדיק תמים – ...mert láttalak igaznak... – כי אתה ראיתי צדיק – אין – De nincs írva „igaz, jámbornak”³¹. – מכאן – Innen tanuljuk, – שאומרים – hogy mondani – a dicséretnek csak kis részét [szabad] – az ember előtt, – וכלו שלא בפניו – és a teljeset csak akkor, amikor nincs jelen.

מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבועה שבועה איש ואשתו ומן הבהמה אשר לא טהרה הוא שנים איש ואשתו. (בראשית ז, ב)

Minden tiszta baromból hetet-hetet vigyél magaddal, hímet és nőtényt. Azokból az állatokból, amelyek nem tiszták, egy párat, hímet és nőtényt. (1Mózes 7:2.)

הטהורה – ...tiszta... – הצידיקה להיות טהורה – Ami a jövőben tiszta [kóser] állat lesz – לישראל – a zsidóknak. – למדנו – Innen tudjuk, – שלמד נח תורה – hogy Noé [már] tanult Tórát.

– ...hetet-hetet... – כפי שיקריב מהם קרבן – Hogy tudjon áldozatot bemutatni belőlük, – בצאתו – mikor kijönnek a bárkából.

גם מעוף השמים שבועה שבועה זכר ונקבה, לחיות זרע על פני כל הארץ. (בראשית ז, ג)

Az ég madaraiból is hetet-hetet, hímet és nőtényt, hogy megmaradjanak az egész föld színén. (1Mózes 7:3.)

³¹ Lásd a fenti elemzést 6:9.

בְּטְהוּרִים – **Az ég madaraiból is [hetet-hetet], stb.**³² – גם מעוף השמים וגומר
 הקְּתוּב מְדַבֵּר – A vers a „tisza” [szárnyasokról] beszél. – ולְמַד סְתוּם – Azt, ami nincs
 kimondva, meg lehet tanulni – מִן הַמְּפוֹרָשׁ – abból, ami ki van mondva.³³

**כִּי לַיָּמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מְמַטִּיר עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחִיתִי אֶת כָּל
 הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה.** (בראשית ז, ד)

**Mert még hét nap múlva negyven nap és negyven éjjel tartó esőt
 hullatok a földre, és eltörlök a föld színéről minden élőlényt, amelyet
 alkottam.** (1Mózes 7:4.)

– אֵלוֹ שִׁבְעָה יָמֵי אָבְלוֹ – **Ez volt a**
 hét gyásznapija – שְׁלֵמוֹת הַצָּדִיק – az igaz Metuseláchnak – וְשִׁחַת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא –
 visszatarthatta a – וְעָכָב אֶת הַפְּרָעוֹנוֹת – és megtiszteltvén őt az Örökkévaló –
 בְּעוֹדוֹ – על כבודו – וְעָבַד מֵעַתָּה – Ha megszámolod Metuselách életének
 éveit, – וְתִמְצָא שֶׁהֵם כָּלִים – azt fogod találni, hogy azok egybeesnek –
 בְּשָׁנַת שָׁשׁ מֵאוֹת – Noé 600. évével. [Metuselách Lemech születése után 782 évet élt,³⁴
 Lemech pedig nemzette Noét 182 éves korában.³⁵ Ebből kitűnik (782–182), hogy
 Metuselách, Noé 600 éves korában halt meg.]

– מִהוּ עוֹד – **Mert még hét nap múlva.** – מיért [szerepel itt] az
 עוֹד (od – még) [szól]? – [Ez] egy időtartam, amely egy másik
 időtartamot követ; – נוֹסֵף עַל מְאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה – ez [a hét nap] adódott hozzá a 120
 évhez.³⁶

– כַּנְּגִיד יִצְרָת הַנֹּלָד – **Ez megegyezik azzal az**
 időtartammal, amely alatt magzat fejlődik [a megtermékenyített petesejtéből], –
 שֶׁקִּלְקְלוּ לְהַטְרִיחַ לְיוֹצְרָם – mert vétkeztek azáltal, hogy bosszúságot okoztak
 Alkotójuknak – לְצוּר צוֹרֵת מִמְּזוּרִים – azzal, hogy törvénytelen gyermekek embrióként
 alkotattak.

וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְּהוּ יְהוָה. (בראשית ז, ה)

És Noé mindenben úgy cselekedett, amint Isten neki parancsolta.
 (1Mózes 7:5.)

³² Korábban (6:20.) az áll a Szentírásban, hogy mindegyik fajból *kettő* ment be a bárkába!

³³ Noha a Szentírás nem mondja ki egyértelműen, mely madárfajokból menekült meg hét pár, a 2. versből azonban ez levezethető, mert itt azt olvassuk, hogy csupán a „tisza” fajokból menekült meg fajokként hét pár.

³⁴ 1Mózes 5:26.

³⁵ Uo. 28–29.

³⁶ Lásd a 6:14-hez írt Rási-kommentárt.

וַיַּעַשׂ נֹחַ – És Noé [mindenben] úgy cselekedett. – זֶה בִּיאָתוֹ לְתֵבָה – Ez a bárkába való bevonulásra utal.

וַיָּבֵן בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מֵיָם עַל הָאָרֶץ. (בראשית ז, ו)

Nóé hatszáz éves volt, mikor az özönvíz volt a földön. (1Mózes 7:6.)

וַיָּבֵא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנָשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אֶל הַתֵּבָה, מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל. (בראשית ז, ז)

És bement Noé meg fiai és felesége és fiainak feleségei vele együtt a bárkába az özönvíz elől. (1Mózes 7:7.)

נֹחַ וּבָנָיו – Noé meg fiai. – הָאֲנָשִׁים לְבָד וְהַנְּשִׁים לְבָד – Külön a férfiak és külön a nők, – לְפִי שֶׁנֶּאֱסָרוּ בְּתִשְׁמִישׁ הַמַּטָּה – mert tilos volt házasesetlet élniük, – מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם – a világ gyászos állapota miatt.

מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם שָׂרוֹי בְּצַעַר – az özönvíz elől.³⁷ – אַף נֹחַ מְקַטְנֵי אֲמִנָּה הָיָה – Noé is a kicsinyhitűek közül való volt; – מֵאֲמִין וְאִינוּ מֵאֲמִין – hitte is meg nem is, – שִׁבְאָה הַמַּבּוּל – hogy [valóban] jönni fog az özönvíz, – וְלֹא נִכְנַס לְתֵבָה – és [ezért] nem szállt be a bárkába, – עַד שֶׁדִּחְקוּהוּ הַמַּיִם – amíg nem volt muszáj az [áradó] víz miatt.

מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה, וּמִן הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר רָמַשׂ עַל הָאָדָמָה. (בראשית ז, ח)

A tiszta baromból és a nem tiszta baromból és a madaraktól és mindabból, ami mozog a földön, (1Mózes 7:8.)

שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה, כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת נֹחַ. (בראשית ז, ט)

...kettő-kettő ment be Noéhoz a bárkába, hím és nőstény, amint Isten megparancsolta Noénak. (1Mózes 7:9.)

שְׁנַיִם שְׁנַיִם – kettő-kettő.³⁸ – כָּלֵם הָשׂוּוּ בְּמִנְיָן זֶה – Mindnyájan egyenlők voltak e szám tekintetében, – מִן הַפְּחוּת הָיוּ שְׁנַיִם – [azaz] legkevesebb kettő [mindegyikükből] volt.

בָּאוּ אֶל נֹחַ – ment be Noéhoz. – מֵאֲלֵיָּהּ – Önszántából.³⁹

³⁷ A szöveg itt azt sejteti, hogy Noé csupán akkor szállt be a bárkába, amikor már muszáj volt az áradó víz miatt.

³⁸ Nem voltak olyanok, amelyekből hét pár ment be a bárkába?

³⁹ Máskülönbén az állna a szövegben, hogy הוּבְאוּ אֶל נֹחַ (huvu el noách) „lett behozva Noéhoz.”

וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים, וַיְמִי הַמַּבּוּל הָיָה עַל הָאָרֶץ. (בראשית ז, י)

És történt hét nap múlva, hogy megjött az özönvíz a földre. (1Mózes 7:10.)

בְּשֵׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לַחַיִּי נח בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ, בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקָעוּ כָּל מְעִיֵּנַת תְּהוֹם רַבָּה וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ. (בראשית ז, יא)

Noé életének hatszázadik évében, a második hónap tizenhetedik napján, ugyanazon a napon meghasadtak a nagy mélység minden forrásai és az ég zsilipjei megnyíltak. (1Mózes 7:11.)

בחודש השני – a második hónap. – Eliezer rabbi azt mondja: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר – [A] viszonyosság [elvé alapján]; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר – Jehosua rabbi [viszont] azt állítja: רַבִּי אֶלְיָאֵר – ez Ijárra utal.⁴¹

meghasadtak. – Hogy kiáradjanak belőlük vizeik.

a nagy mélység. – מְדָה כְּנֶגֶד מְדָה – [A] viszonyosság [elvé alapján]; הֵם חָטְאוּ בְּרַבָּה רַעַת הָאָדָם – [Ezzel] vétkeztek: „nagy az ember gonoszsága,”⁴² וְלָקוּ – és [így] bűnhődtek: „a nagy mélység.”

וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ, אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה. (בראשית ז, יב)

És az eső negyven nap és negyven éjjel esett a földre. (1Mózes 7:12.)

וַיִּהְיֶה הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ – És az eső... esett a földre. – De [hogyan] mielőtt? – De [hogyan] miért? – „Az özönvíz...”⁴³ – אֶלְאִי – Amikor [az Örökkévaló] hozta [az özönvizet], – először könyörületesen hozta el, – הוֹרִידֵן בְּרַחֲמִים – hogy amennyiben megbánást tanúsít [az emberiség], – יְהִי גֶשֶׁם בְּרַבָּה – még az áldás esője is lehessen akár. – וּכְשֶׁלֹּא חָזְרוּ – De aztán amikor nem tanúsítottak megbánást [az emberek], – הָיָה לְמַבּוּל – [a kezdeti esők] özönvízzé változtak.

negyven nap, stb. – Az első nap – אֵין יוֹם רֵאשׁוֹן מִן הַמִּנְיָן – mivel az éjjele⁴⁴ nem lett vele

⁴⁰ Chesván Tisrihez képest a második hónap.

⁴¹ Ijár Niszánhoz képest a második hónap. Ez a a különbség a Talmud Ros Hásáná 11b-ben olvasható vitájukon alapul. Eliezer rabbi szerint a világ Tisri hónapban lett megteremtve, Jehosua rabbi szerint viszont Niszánban.

⁴² 6:5.

⁴³ 17. vers.

⁴⁴ Vagyis az előző éjjel, amely mindig a rá következő nap kezdetét jelenti.

együtt [számolva], – שְׁהֵרִי כְּתִיב – mert az áll [a Szentírásban]:⁴⁵ – בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקָעוּ כָּל – „ugyanazon a napon meghasadtak a nagy mélység minden forrásai.”⁴⁶ – מַעְיָנוֹת – „ugyanazon a napon meghasadtak a nagy mélység minden forrásai.”⁴⁶ – כָּלֵם בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה בְּכַסְלֹו – Következésképp a negyven nap – נִמְצְאוּ אַרְבָּעִים יוֹם – Kiszlév huszonnyolcadikán ért véget – לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – Eliezer rabbi [véleménye] szerint,⁴⁷ – שְׁהַחֲדָשִׁים נִמְנִין כְּסֻדְרָן – ugyanis amikor a hónapokat szabályosan számoljuk, – אֶחָד מְלֵא וְאֶחָד חָסֵר – [akkor] egy teljes, egy pedig hiányos,⁴⁸ – הָרִי שְׁנַיִם – így tehát Chesván 12 napja⁴⁹ – וְעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה מִכַּסְלֹו – és Kiszlév 28 napja [összesen éppen 40 napot ad ki].

בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וַיְפֹת בְּנֵי נֹחַ, וְאִשָּׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נָשִׁי בְּנָיו אָתָם אֶל הַתַּבָּה.
(בראשית ז, יג)

Ugyanaznap ment be Noé és Sém, Chám és Jefet, Noé fiai, valamint Noé felesége és velük együtt fiainak három felesége a bárkába. (1Mózes 7:13.)

בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה – Ugyanaznap.⁵⁰ – לְמַדֵּךְ הַכְּתוּב – A Szentírás azt tanítja, – שֶׁהָיוּ אֱלוֹ אֲנֹו רּוֹאִים – „hogy [Noé] nemzedékének emberei azt mondták: – „Ha majd látjuk bemenni a bárkába, – אָנֹו שׁוֹבְרִין אוֹתָהּ – darabokra törjük [a bárkát], – וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ – őt pedig megöljük.” – „Az Örökkévaló tehát azt mondta: – „Mindenki szeme láttára fogom bevinni őt a bárkába, – אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – aztán majd meglátjuk, kinek a szava diadalmaskodik.”

הָמָּה וְכָל הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ לְמִינָהּ, וְכָל הָעוֹף לְמִינָהּ כָּל צְפוּר כָּל כְּנָף. (בראשית ז, יד)

Ők és minden vad faja szerint és minden barom a maga faja szerint és minden csúszó-mászó, amely csúszik a földön, a maga faja szerint; továbbá minden madár a maga faja szerint, minden repülő és minden szárnyas. (1Mózes 7:14.)

צְפוּר כָּל כְּנָף – minden repülő és minden szárnyas. – [A צְפוּר [cipor] szó] birtokos szerkezetben áll, – שֶׁל כָּל מִיִּן כְּנָף – [vagyis a

⁴⁵ 11. vers.

⁴⁶ Szó szerint nappal, vagyis az előző éjjel még nem volt özönvíz.

⁴⁷ Lásd a 11. verset. Jehosúa rabbi szerint a negyven nap Sziván 28-án ért véget.

⁴⁸ A holdhónap vagy 30 napos („teljes”) vagy 29 napos („hiányos”).

⁴⁹ Chesvánban 12 napot esett az eső, mert Chesván 17-étől 29-éig esett.

⁵⁰ Miért nem lett volna elég csupán annyit mondani, hogy בַּיּוֹם הַזֶּה (böjom háze) – „aznap”? Miért szükséges kiegészíteni azzal, hogy בְּעֶצֶם (böecem)?

következőképpen értendő]: minden szárnyas faj madarai, – לְרִבּוֹת הַגְּבִיּוֹם – beleértve [ebbe a kategóriába ily módon] a sáskákat [is]. – כָּנָף זֶה לְשׁוֹן נוֹצָה – A כָּנָף (*kánáf*) [szó] tollat jelent, [mint a következő versben is]: – „És tépje szét szárnyainál fogva,”⁵¹ – שְׂאֲפְלוֹ נוֹצָתָה עוֹלָה – tehát még a tollak és feláldozásra kerültek. – אֶף כָּאֵן צְפוּר כָּל מִין – A צְפוּר (*cipor*) itt is bármely olyan fajt jelent, – מְרֵאִית נוֹצָה – amelynek van olyasmije, ami tollakra [vagyis szárnyakra] hasonlít.

וַיָּבֹאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה, שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים. (בראשית ז, טו)

És bementek Nóéhoz a bárkába, ketten-ketten, minden testből, amelyben élő lélek van. (1Mózes 7:15.)

וַהֲבָאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל בֶּשֶׂר בָּאוּ כֶּאֱשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים, וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ. (בראשית ז, טז)

És akik bementek – hím és nőstény ment be minden testből, amint megparancsolta neki Isten; és az Örökkévaló bezárta őt. (1Mózes 7:16.)

[Az Örkévaló] – הִגִּין עָלָיו שְׁלֹא שִׁבְרוּהָ –⁵² – és az Örökkévaló bezárta őt.⁵² – [Az Örökkévaló] védte meg [a bárkát], hogy ne törjék össze.⁵³ – הִקִּיף הַתֵּבָה דְּבָיִם וְאַרְיֹת – [Az Örökkévaló] medvékkel és oroszlánokkal vette körül a bárkát,⁵⁴ – וְהָיוּ הַדְּבָרִים – A vers egyszerű magyarázata az, – סָגַר כְּנָגְדוֹ – hogy [az Örökkévaló] bezárta az ajtót előtte, – מִן הַמַּיִם – [hogy megvédje Noét] a vizek ellen. – Hasonlóan, valahányszor a בָּעֵד (*böád*) szó szerepel a Szentírásban, – לְשׁוֹן כְּנָגְדוֹ הוּא – az az (köneged) – előtte – értelemben szerepel, – בָּעֵד כָּל רֶחֶם – [mint például a] „[elzárta] minden anya méhét,”⁵⁵ – בַּעֲדָהּ וּבְעֵד בְּנֵיהָ – „zárd be magad és fiaid mögött,”⁵⁶ – עוֹר הַתְּפִלָּל בָּעֵד עֲבָדֶיהָ – „pajzsom vagy nekem,”⁵⁷ – מִגֵּן בַּעֲדֵי – „Bőrért bőrt,”⁵⁷ – בָּעֵד עוֹר

⁵¹ 3Mózes 1:17.

⁵² 1) Miért nem maga Noé zárta be a bárkát? 2) Miért a hangsúly, בַּעֲדוֹ (*báádo*), azaz hogy a bárka Noé érdekében lett bezárva?

⁵³ Lásd a 13. verset.

⁵⁴ Vagyis a וַיִּסְגֹּר (*vájiszgor*) azt jelenti: bezárta azáltal, hogy körülvette.

⁵⁵ 1Mózes 20:18.

⁵⁶ 2Királyok 4:4.

⁵⁷ Jób 2:4.

⁵⁸ Zsoltárok 3:4.

– „Imádkozzál szolgálaidért,”⁵⁹ – כִּנְגַד עֲבָדֶיךָ – [azaz] szolgáliddal szemben [vagyis őértük].

וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל הָאָרֶץ, וַיִּרְבוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ.
(בראשית ז, יז)

Az özönvíz negyven napig tartott a földön, felgyülekeztek a vizek és vitték a bárkát, és ez felemelkedett a föld fölé. (1Mózes 7:17.)

מִשְׁקַעַת הַיָּתֵה בַּמַּיִם אַחַת – és ez felemelkedett a föld fölé. – עֲשָׂרָה אָמָה – [A bárka] tizenegy könyöknyire merült bele a vízbe, – כֶּסֶפִּינָה טְעוּנָה – akár egy [teherrel] megrakott hajó, – הַמִּשְׁקַעַת מִקְצֵתָהּ בַּמַּיִם – amely részlegesen belemerül a vízbe. – וּמְקַרְאוֹת שֶׁלִּפְנֵינוּ יוֹכִיחוּ – Ez megerősítést fog nyerni a következő versekben.

וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבוּ מְאֹד עַל הָאָרֶץ, וַתִּלָּךְ הַתֵּבָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. (בראשית ז, יח)

És elhatalmasodtak a vizek és igen felszaporodtak a földön, és a bárka a víz színén járt. (1Mózes 7:18.)

וַיִּגְבְּרוּ – És elhatalmasodtak.⁶⁰ – מֵאֲלֵיהֶן – Maguktól.⁶¹

וַהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ, וַיִּכְסּוּ כָּל הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם. (בראשית ז, יט)

És a vizek felette nagyon elhatalmasodtak a földön, elborították mind a magas hegyeket, amelyek az ég alatt voltak. (1Mózes 7:19.)

חֲמֵשׁ עֲשָׂרָה אָמָה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמַּיִם, וַיִּכְסּוּ הַהָרִים. (בראשית ז, כ)

Tizenöt könyökkel nőttek még a vizek fölfelé és a hegyeket elborították. (1Mózes 7:20.)

חֲמֵשׁ עֲשָׂרָה אָמָה מִלְּמַעְלָה – Tizenöt könyökkel [nőttek még a vizek] fölfelé. – [Jelentése:] a hegyek csúcsai fölé, – לְאַחַר שֶׁהָשׂוּ – azt követően, hogy elérték a hegycsúcsok szintjét.

⁵⁹ 1Sámuel 12:19.

⁶⁰ Miképpen lehetséges az, hogy a vizek az eső elálltával csak még viharosabbak lettek?

⁶¹ Azaz nem az esőzéseknek köszönhetően, hanem az Örökkévaló akaratából.

וַיְגַוַע כָּל בֶּשֶׂר הַרְמֵשׁ עַל הָאָרֶץ בְּעוֹף הָאָרֶץ וּבְבְהֵמָה וּבְכָל הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל הָאָרֶץ, וְכָל הָאָדָם. (בראשית ז, כא)

És kimúlt minden test, amely mozgott a földön, madár, barom, vad és mindaz, ami csúszik-mászik a földön és minden ember. (1Mózes 7:21.)

כָּל אֲשֶׁר נְשָׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפְיוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בְּתַרְבֵּה מֵתוֹ. (בראשית ז, כב)

Minden, aminek orrában élő lehelet volt, ami a szárazföldön volt, meghalt. (1Mózes 7:22.)

[Jelentése:] az élet szellemének lehelete. – **élő lehelet.** – נְשָׁמַת רוּחַ חַיִּים

– ולא דגים שבים – **ami a szárazföldön volt.** – אֲשֶׁר בְּתַרְבֵּה halai.⁶²

וַיַּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּמִים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיַּמְחוּ מִן הָאָרֶץ, וַיִּשְׁאַר אִךְ נֹחַ וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּבָה. (בראשית ז, כג)

És elpusztított minden élő lényt, amely a föld színén volt, embert, barmot, csúszó-mászót és az ég madarát. Mind elpusztult a földről, csak Noé maradt meg és akik vele voltak a bárkában. (1Mózes 7:23.)

– וַאֲיִנו לְשׁוֹן וַיַּפְעַל – Ez egy aktív ige – **– És elpusztított.** – וַיַּמַּח – és nem passzív. – והוא מגזרת וַיַּפֵּן וַיַּבֵּן – A következő mintát követi: וַיַּפֵּן וַיַּבֵּן (*vájiven*, *vájifen*). – כָּל תְּבָה שְׁסוּפָה הִיא – Minden olyan szó esetében, amelynek az utolsó gyökbetűje ה, – קָנָה, מָחָה, קָנָה – mint amilyen a בָּנָה, a מָחָה [vagy] a קָנָה – קָשָׁהוּא – a י נִקְוֵד בְּחִירָק תַּחַת הַיּוֹד – amikor י vagy ו kerül a szó elejére, – נוֹחַן וְאוֹ יוֹד בְּרֵאשִׁיהַּ – *chirik* kerül.⁶³

– זהו פשוטו – „Csak Noé.” – לְבַד נֹחַ – **– csak Noé.**⁶⁴ – ומדרש אגדה – [Mindazonáltal] a Midrás Ágádá⁶⁵ [a következő magyarázatot adja]: – הָיָה גוֹנֵחַ וְכוּהָה דָם – [Noé] köhögött és vért köpött – מְטוֹרַח וַיֵּשׁ – az állatokról való [gondoskodás] fárasztó munkája miatt.⁶⁶

⁶² Ők ugyanis nem züllöttek el (*Szánhedrin* 108a.; Midrás *Brésit rábá* 32:11.). Nachmanidész mindazonáltal eltűnődik azon, miképpen maradhattak meg a halak a tűzforró vízben.

⁶³ Pl.: בנה = וַיַּבֵּן (*vájiven*).

⁶⁴ Az אָךְ (*ách*) itt feleslegesnek tűnik.

⁶⁵ Midrás *Tánchumá Noách* 9.

⁶⁶ Mindezt abból, hogy az אָךְ (*ách*) szócska csökkentésre, kicsinyítésre utal. Itt nevezetesen arról van szó, hogy maga Noé lett kisebb, azaz megbetegedett és legyengült.

אוֹמְרִים – Mások [úgy] magyarázzák: – שְׂאֵהָר – hogy egy alkalommal késlekedett – וְעָלוּ – élelmet hozni az oroszlánnak, – וְהִכִּישׁוּ – és az megharapta őt.⁶⁷ – הֵן צָדִיק בְּאָרְץ יִשְׁלֵם – „Az igaz ember elnyeri büntetését ezen a világon.”⁶⁹

וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל הָאָרֶץ, חֲמָשִׁים וּמֵאֵת יוֹם. (בראשית ז, כד)

És egyre hatalmasodtak a vizek a földön, százötven napig. (1Mózes 7:24.)

וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֶחַ וְאֵת כָּל הַחַיָּה וְאֵת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אָתוּ בַּתְּבָה, וַיַּעֲבֹר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיִּשְׂכַּחוּ הַמַּיִם. (בראשית ח, א)

Ekkor megemlékezett Isten Noéről és minden vadról és minden baromról, amely vele volt a bárkában; és Isten szelet küldött a földre és lecsillapodtak a vizek. (1Mózes 8:1.)

וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים – Ekkor megemlékezett Isten.⁷⁰ – זֶה הַשֵּׁם מִדַּת הַדִּין הוּא – Ez a név az isteni ítéletet jelképezi, – וַיִּנְהַפְּכָה לְמִדַּת רַחֲמִים – amely isteni könyörületté alakult át – עַל יְדֵי תַפְּלַת הַצְּדִיקִים – az igazak imáinak köszönhetően. – וַיִּשְׂעֲתֶן שָׁל – [Mindazonáltal] a gonoszak gonoszsága – az isteni könyörületet isteni ítéletté alakítja át, – שְׁנֵאָמַר – amint írva van: – וַיִּרְא ה' כִּי – „És az Örökkévaló látta, hogy nagy az ember gonoszsága, stb.”⁷¹ – וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַתָּה – „És mondta az Örökkévaló: Eltörlöm,”⁷² – וְהוּא שֵׁם מִדַּת הַרַחֲמִים – noha a [יהוה] Név az isteni könyörületet jelképezi.

וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֶחַ וְגוֹמֵר – Ekkor megemlékezett Isten Noéről. – מִזֶּכֶר לָהֶם – Miről emlékezett meg [az Örökkévaló] az állatokkal kapcsolatban? – זְכוּת קוֹדֶם לְכֵן – Arról az érdemükről, hogy nem viselkedtek züllötten – וְשָׁלַח אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ – és hogy nem párosodtak egymással a bárkában.

⁶⁷ És így Noé valamelyest megnyomorítottan, megkisebbitve hagyta el később a bárkát.

⁶⁸ Példabeszédek 11:31.

⁶⁹ ...még a legkisebb törvénysértésért is. Ez pedig azért van így, hogy az Eljövendő Világban rá váró jutalmat semennyivel se kelljen megkisebbiteni. Ezért Noé a következő dolgok miatt részesült büntetésben: 1. amiért szenvedést okozott az oroszlánnak, 2. amiért be kellett tuszkolni a bárkába (lásd a 7. vershez írt Rási-kommentárt).

⁷⁰ Az אֱלֹהִים (Elohim) Nevet rendszerint az Ítélettel és Megtorlással kapcsolatban alkalmazza a Szentírás. Ebben az elbeszélésben, ahol éppen arról esik szó, hogy az Örökkévaló végre véget vet az özönvíznek, ellentmondásosnak tetszik ez a névhasználat.

⁷¹ 1Mózes 6:5.

⁷² Uo. 7. vers.

רוּחַ תְּנַחֲמוּמִין – és Isten szelet küldött.⁷³ – [A רוּחַ (*ruách*) azt jelenti, hogy] egy vigasztaló – וְהִנְחָה עֲבָרָה לְפָנָיו – és csillapító szellem vonult Előtte.

עַל הָאָרֶץ – a földre.⁷⁴ – [Jelentése:] a föld eseményeit illetően.

וַיִּשְׁבוּ – és lecsillapodtak. – כְּמוֹ כְּשׁוֹף חֶמֶת הַמֶּלֶךְ – Mint [a כְּשׁוֹף (*kösoch*)] az „Ezek után lecsillapodott [Áchásvéros] király haragja,”⁷⁵ – לְשׁוֹן הַנְּחָת חֶמָה – a harag elhagyására utalva ezzel.

וַיִּסְּרוּ מַעֲיֵנֹת תְּהוֹם וַאֲרֵבֹת הַשָּׁמַיִם, וַיִּכְלָא הַגְּשָׁם מִן הַשָּׁמַיִם. (בראשית ח, ב)

És bezárultak a mélység forrásai meg az ég zsilipjei, és megszűnt az eső az égből. (1Mózes 8:2.)

וַיִּסְּרוּ מַעֲיֵנֹת – És bezárultak a mélység forrásai... – כְּשֶׁנִּפְתְּחוּ כְּתִיב כָּל – וְכֵן אֵין – Amikor megnyíltak, ez állt a szövegben: „Minden forrása”⁷⁶, – מַעֲיֵנֹת – מִגְּדָל – לפי שֶׁנִּפְתְּרוּ מֵהֶם – Ez azért van, mert egyesek nyitva maradtak, – אוֹתָן שֵׁשׁ בָּהֶם צוּרָה לְעוֹלָם – azok, amelyekre szüksége volt a világnak, – כְּגוֹן חֶמֶי טְבַרְיָא וְכִיּוֹצֵא בָהֶן – mint például Tibériás hőforrásai, és más ehhez hasonlók.

וַיִּכְלָא – ...és megszűnt... – וַיִּמְנַע – [Ez szószerinti fordításban azt jelenti, hogy] visszatartatott, – כְּמוֹ לֹא תִכְלָא רִחְמִיךָ – [ezt a כְּלָא (*kálá*) szógyököt hasonló értelmében máshol is találjuk] például „...ne vond meg tőlem irgalmadat...”,⁷⁷ – לֹא – וַיִּכְלָא מִמֶּךָ – [és] „...nem tagadja meg tőled...”⁷⁸

וַיִּשְׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֹּדֶף וְשׁוֹב, וַיִּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה הַמַּשָּׁיִם וּמֵאֵת יוֹם. (בראשית ח, ג)

És visszahúzódtak a vizek a földről folytonosan, és százötven nap múlva leapadtak a vizek. (1Mózes 8:3.)

וַיִּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה הַמַּשָּׁיִם וּמֵאֵת יוֹם – százötven nap múlva. – הֵתְחִילוּ לְחָסוֹר – Elkezdtek apadni; – וְהוּא אָחַד בְּסִינּוֹן – Azaz Sziván 1-én. – כִּי־צַד – Hogyan [kapjuk meg ezt a dátumot]? – בְּעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע בְּכֶסֶלּוֹ פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים – Kislév 27-én abbamaradtak az esőzések; – הָרִי שְׁלֵשָׁה מְכֶסֶלּוֹ – van tehát 3 nap Kislévből, – וְעֶשְׂרִים וְתֵשַׁע מִטַּבַּת הָרִי – [amelyet] Tévét 29 napja [követ], ez [együtt] 32. – וַיִּשְׁבּוּ וַאֲדָר וְנִסְטָן וְאִיר

⁷³ A רוּחַ (*ruách*) itt nem jelenthet szó szerint szelet, mivel ez a רוּחַ (*ruách*) elcsendesítette a vizeket.

⁷⁴ Mivel a רוּחַ (*ruách*) szellemnek lett fordítva, ezért az עַל הָאָרֶץ (*ál háárec*) sem jelentheti szó szerint azt, hogy „a földön”

⁷⁵ Eszter 2:1.

⁷⁶ 7:11.

⁷⁷ Zsoltárok 40:12.

⁷⁸ 1Mózes 23:6.

מָאָה וּשְׁמוֹנֶה עָשָׂר – [Adjuk ehhez hozzá:] Svát, Ádár, Niszán és Ijár [hónapokat] – 118; – הָרִי מָאָה וְחִמִּישִׁים – ez összesen 150 [nap].⁷⁹

וַתִּנַּח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ, עַל הָרִי אֲרָרָט. (בראשית ח, ד)

És a bárka megállt a hetedik hónap tizenhetedik napján az Ararát hegyein. (1Mózes 8:4.)

וְהוּא – [Ez] Szivánra [utal], – סִינּוֹן – **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי – a hetedik hónap[ban].**⁸⁰ – שָׁבּוּ פְּסָקוֹ הַגְּשָׁמִים – [ez lévén z a hónap,] amelyben abbamaradt az esőzés.

מִכַּאֵן אֵתָּה לָמַד – Ebből megtudhatod, – שִׁהֵי־תָה הַתֵּבָה מְשַׁקְּעַת בְּמַיִם אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה – hogy a bárka 11 könyöknyit merült bele a vízbe, – שֶׁהָרִי כְּתִיב – mivel írva van: – בְּעֶשְׂרִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ – „a tizedikben”⁸¹, a hónap elsején, – נִרְאוּ רְאֵשֵׁי הַהָרִים – kilátszottak a hegyek csúcsai.”⁸² – זֶה אָב שֶׁהוּא עֶשְׂרִי לְמַרְחֶשֶׁן – Ez Ávra utal, amely a tizedik hónap Chesvántól számítva, – לִירִידַת גְּשָׁמִים – amikor az esőzések kezdődtek. – וְהֵם הָיוּ – [A vizek] 15 könyöknyire lepték el a hegyeket. – וְחִסְרוּ מֵיוֹם אֶחָד בְּסִינּוֹן עַד אֶחָד בְּאָב – Sziván 1-jétől Áv 1-jéig visszahúzódtak – וְהָרִי אַמָּה – tizenöt könyöknyit [abban] a hatvan napban, – עֶשְׂרֵה אַמָּה לְשָׁשִׁים יוֹם – ami négy naponta egy könyöknyi [apadást] jelent. – וְנִמְצָא שֶׁבְּשֵׁשׁ עָשָׂר – לא חִסְרוּ הַמַּיִם אֲלָא אַרְבַּע אַמּוֹת – Következésképp Sziván tizenhatodikára – és [mivel] a bárka a következő napon megpihent,⁸³ – לְמַדָּת – ebből megtudod, – שִׁהֵי־תָה מְשַׁקְּעַת אַחַת – hogy 11 könyöknyire volt belemerülve a vízbe, – שֶׁעַל רְאֵשֵׁי הַהָרִים – amely [még mindig] ellepte a hegycsúcsokat.

וְהַמַּיִם הָיוּ הַלּוֹף וְחִסּוּר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי, בְּעֶשְׂרִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רְאֵשֵׁי הַהָרִים. (בראשית ח, ה)

És a vizek folyton apadtak a tizedik hónapig; a tizedikben, a hónap elsején, kilátszottak a hegyek csúcsai. (1Mózes 8:5.)

⁷⁹ Csupán az esőzések megszűntét követő 150-ik napon kezdett el apadni a vízszint. Ez a folyamat Tisri 1-én fejeződött be teljesen (13. vers).

⁸⁰ Ez nem utalhat Niszán hónapra [amely a Tisritől számított hetedik hónap], mivel Niszán már bele lett számolva a vizek apadását megelőző 150 napba. Lásd az előző vershez írt Rási-kommentárt.

⁸¹ Ti. a tizedik hónapban.

⁸² 5. vers.

⁸³ Az Ararátan.

בְּעֶשְׂרֵי וְגוֹמֵר נִרְאוּ רְאשֵׁי הַהָרִים – a tizedikben... kilátszottak a hegyek csúcsai.⁸⁴ – זֶה אָב – Ez [a בְּעֶשְׂרֵי (báásziri)] Ávra utal, – שֶׁהוּא עֲשִׂירֵי לְמִרְחֶשֶׁן – amely a tizedik hónap Chesvántól számítva, – שֶׁהִתְחִיל הַגֶּשֶׁם – amikor elkezdődtek az esőzések. – וְאִם תֹּאמַר הוּא אֱלוּל – Ha netán azt mondanád, hogy [a בְּעֶשְׂרֵי (báásziri)] Elulra utal, – וְעֶשְׂרֵי לְכִסְלֵו – amely a tizedik hónap Kislévtől számítva, – שֶׁפָּסַק הַגֶּשֶׁם – amikor abbamaradtak az esőzések, – כְּשֶׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר – amiképpen azt mondd, – בַּחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי סִיּוֹן – hogy „a hetedik hónap”⁸⁵ Sziván, – וְהוּא שְׂבִיעִי – amely a hetedik hónap – לְהַפְסָקָה – azt követően, hogy abbamaradnak [az esőzések]; – אֵי אֶפְשֶׁר לוֹמַר כֵּן – [akkor én erre azt válaszolnám,] hogy ezt nem mondhatod, – עַל כָּרְחֶךָ שְׂבִיעִי – [mert] azt el kell ismerned, hogy a „hetediket” – אֵי – csupán attól kezdődően lehet számolni, amikor abbamaradtak az esőzések, – וּמֵאָה וְחֲמִשִּׁים שָׁל תַּגְבוּרַת הַמַּיִם – mivel a negyvennapos felhőszakadás nem állt el, – עַד אַחַד בְּסִיּוֹן – [amiképpen] a vizek 150 napig tartó tombolása sem, – וְאִם אַתָּה אוֹמֵר – És ha azt állítod, – שְׂבִיעִי לִירִידָה – [hogy ez] az esőzések megkezdődését követő hetedik hónapot [jelenti], – אֵין זֶה סִיּוֹן – [akkor] az nem is Sziván lenne.⁸⁶ – וְהַעֲשִׂירֵי אֵי אֶפְשֶׁר לְמִנּוֹת – „A tizedik”-et csupán akkortól kezdődően lehet számolni, – אֱלוּל לִירִידָה – amikor elkezdődtek az esőzések. – שָׁאֵם אַתָּה אוֹמֵר – Mert ha azt állítod, – לְהַפְסָקָה – hogy az esőzés abbamaradásától [kell számolni], – בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לְחֹדֶשׁ – ami Elul, – אֵי אַתָּה מוֹצֵא – akkor érthetetlen lenne – חֲרָבוֹ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ – [a kijelentés, hogy a hatszázegyedik év] „első hónapjának első napján felszikkadtak a vizek a földről.”⁸⁷ – שְׁהָרִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם – Mert 40 nap múlva, – מִשְׁנִרְאוּ רְאשֵׁי הַהָרִים – amikor a hegycsúcsok előtűntek, – שְׁלַח אֶת הָעוֹרֵב –

⁸⁴ A vízözön eseményeinek kronológiája:

Dátum	Esemény	Vers
Chesván 17.	Megkezdődnek az esőzések	7:11.
Kislév 28.	Abbamaradnak az esőzések	7:17.
Sziván 1.	Megkezdődik a vizek visszahúzódása	8:3.
Sziván 17.	A bárka megpihen	8:4.
Áv 1.	Előtűnnek a hegycsúcsok	8:5.
Elul 10.	Először nyitják ki a bárka ablakait	8:6.
Elul 10.	A holló kiküldése	8:7.
Elul 17.	A galamb első kiküldése	8:8.
Elul 24.	A galamb második kiküldése	8:10.
Tisri 1.	A galamb harmadik kiküldése	8:12.
Tisri 1.	Felszáradnak a vizek	8:13.
Chesván 27.	Elhagyják a bárkát	8:18.

⁸⁵ Az előző versben.

⁸⁶ Hanem Ijár.

⁸⁷ 13. vers.

[Noé] kiküldte a hollót⁸⁸ – וַעֲשֵׂרִים יָאָחַד יוֹם הוֹחִיל – és várt 21 napot, – בשְׁלִיחוֹת הַיּוֹנָה – miközben [háromszor] kiküldte a galambot, – הָרִי שְׁשִׁים יוֹם – ami összesen 60 nap – מִשְׁנָרְאוֹ רָאשֵׁי הַהָרִים – attól kezdve, amikor előtűntek a hegycsúcsok, – עַד שֶׁחָרְבוּ פְּנֵי – addig, amíg felszáradt a föld felszíne. – וְאִם תֹּאמַר בְּאֵלּוּל נָרְאוֹ – És ha azt állítod, hogy Elulban tűntek elő [a hegycsúcsok], – נִמְצָא שֶׁחָרְבוּ בְּמַרְחֶשׁוֹן – akkor az azt jelentené, hogy Chesvánban száradtak fel.⁸⁹ – וְהוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ רָאשׁוֹן – ám [a Szentírás] „az első hónap”-nak nevezi, – וְאִין זֶה אֶלֶּא תִּשְׂרִי – amely nem lehet más, csakis Tisri, – שֶׁהוּא רָאשׁוֹן לְבְרִיאַת עוֹלָם – amely a világ teremtésének [rendjében] az első hónap, – וְלִרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא גִיטָן – Jehosúa rabbi szerint pedig⁹⁰ ez [a hónap] Niszán.

וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם, וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה. (בראשית ח, ו)

És történt negyven nap múlva, hogy Noé kinyitotta a bárka ablakát, amelyet csinált; (1Mózes 8:6.)

És történt negyven nap múlva. – מִשְׁנָרְאוֹ רָאשֵׁי הַהָרִים – Attól számítva, hogy a hegycsúcsok előtűntek [a víz alól].

a bárka ablakát, amelyet csinált. – לְצִהָר – [Ez] az ablakra [vagyis a fényforrásokra utal] – וְלֹא זֶה פֶּתַח הַתֵּבָה – és nem a bárka ajtajára, – הָעֵשׂוּי לְבִיאָהּ וַיִּצְיָאָהּ – amely a [bárkába való] bemenetelt és [az onnét való] kimenetelt szolgálja.

וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֹרֵב, וַיִּצְאָ יָצוּא וְשׁוֹב עַד יִבָּשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ. (בראשית ח, ז)

...és kiküldte a hollót; ez kiment, meg visszatért, míg fel nem száradtak a vizek a földről. (1Mózes 8:7.)

kiment, meg visszatért. – הוֹלֵךְ וּמְקִיף סְבִיבוֹת הַתֵּבָה – Körberepült, a bárka körül keringve – וְלֹא הֵלֵךְ בְּשִׁלְחוֹתוֹ – és nem ment el [teljesíteni] a megbízását, – שֶׁהִיא חוֹשְׁדוֹ עַל בֵּית זוּגוֹ – mert gyanakodott [Noéra] a párja miatt, – וַיִּכְמוּ שְׁשִׁנֵּי בְּאֵדַת חֵלֶק – amint arról a *Chélek* [fejezet] aggádikus részéből⁹¹ értesülhettünk.

míg fel nem száradtak a vizek. – פְּשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמָעוֹ – Az egyszerű jelentése az, amire utal. – אֲבָל מִדְּרַשׁ אֲגָדָה – A Midrás Ágádá⁹² azonban

⁸⁸ 6. vers.

⁸⁹ Mivel 60 nap telt el a hegycsúcsoknak a víz alól való előbukkanása és a víz felszáradása között.

⁹⁰ Aki azt tartja, hogy a világ Niszánban lett megteremtve.

⁹¹ *Szánhedrin* 108b.

⁹² Midrás *Brésit rábá* 36:5.

[úgy magyarázza,] – מוכן היה העורב לשליחות אהרן – hogy a hollóra még majd egy újabb küldetés várt, – בעצירת גשמים – amikor [az Örökkévaló] visszatartotta az esőt – והעורבים מביאים – amint írva van: – בימי אליהו – Élijáhu [próféta] idejében, – שנאמר – „A hollók hordtak neki kenyeret és húst.”⁹³

וישלח את היונה מאתו, לראות הקלו המים מעל פני האדמה. (בראשית ח, ח)

És kiküldte a galambot maga mellől, hogy megnézze, vajon leapadtak-e már a vizek a föld színéről. (1Mózes 8:8.)

וישלח את היונה – És kiküldte a galambot. – Hét nappal azt követően [hogy kiküldte a hollót], – שְׁהָרִי כְּתִיב – mert írva van: – ויחל עוד שבועה ימים – „Várt még *másik* hét napig.”⁹⁴ – מְכַלְל זֶה אֶתָּה לְמַד – Ebből deduktíve arra következtetünk, – שָׁאף בְּרֵאשׁוֹנָה הוֹחִיל שְׁבֻעָה יָמִים – hogy az első alkalommal is hét napig várt.

וישלח – És kiküldte.⁹⁵ – אין זה לשון שליחות – Ez nem egy küldetésre való elküldésre utal,⁹⁶ – אֵלָא לְשׁוֹן שְׁלוּחַ – hanem „[a galamb] elbocsátására,” – שְׁלֻחָה לְלֶכֶת – és ily módon – וּבְזוֹ יֵרָאֶה אִם קָלוּ הַמַּיִם – [azaz Noé] elbocsátotta [a galambot], – לְדַרְכָּהּ – látta, hogy az ár visszahúzódott-e, – שָׁאם תִּמְצָא מְנוּחַ – mert ha [a galamb] talál valamilyen pihenőhelyet, – לֹא תִּשׁוּב אֵלָיו – akkor nem fog visszatérni hozzá.

ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה ותשב אליו אל התבה כי מים על פני כל הארץ, וישלח ידו ויקחה ויבא אתה אליו אל התבה. (בראשית ח, ט)

De a galamb nem talált nyugvóhelyet lába talpa számára, és visszatért hozzá a bárkába, mert víz volt az egész föld színén; kinyújtotta tehát kezét, megfogta és bevette magához a bárkába. (1Mózes 8:9.)

ויחל עוד שבועת ימים אחרים, ויסף שלח את היונה מן התבה. (בראשית ח, י)

Várt még másik hét napig és újra kiküldte a galambot a bárkából. (1Mózes 8:10.)

⁹³ 1Királyok 17:6.

⁹⁴ 10. vers.

⁹⁵ Miért nem a וישלח (vájislách) alak szerepel itt?

⁹⁶ Mely esetben a וישלח (vájislách) alak szerepelt volna a szövegben.

וַיִּחַל – **Várt.** – לשון המפתנה – Azt jelenti: „várt”. – וְכֵן לִי שָׁמְעוּ וַיִּחַלוּ – Hasonlóan: „Meghallgattak és váraakoztak rám.”⁹⁷ – וְהִרְבָּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא – [Ez a szó] gyakran szerepel a Szentírásban.

וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרְבַּב וְהִנֵּה עֹלָה זַיִת טָרֵף בְּפִיהָ, וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ.
(בראשית ח, יא)

Estefelé visszatért hozzá a galamb, és íme szájában frissen tépett olajfalevél volt; így megtudta Noé, hogy a vizek leapadtak a földről.
(1Mózes 8:11.)

טָרֵף בְּפִיהָ – szájában frissen tépett. – אומר אני שְׂזָכַר הָיָה – Véleményem szerint [ez a galamb] hím volt. – לָכֵן קוֹרְאוּ פְּעָמִים לְשׁוֹן זָכָר – Ezért néha hímként történik rá utalás, – וּפְעָמִים לְשׁוֹן נְקֵבָה – néha meg nőstényként. – לְפִי שֶׁכָּל יוֹנָה – לפי שֶׁכָּל יוֹנָה (joná) [szó] szerepel a Szentírásban, – לְשׁוֹן נְקֵבָה – nőnemű [szóként] történik rá utalás; – כְּמוֹ כַּיּוֹנִים עַל – például: „[Szemei, mint] galambok a folyóvíz mellett, [tejben]⁹⁸ fürödnek,”⁹⁹ – כַּיּוֹנֵי הַגְּאֵיוֹת כָּלֵם הַמּוֹת – „olyanok lesznek, mint a bűgő galambok a völgyekben.”¹⁰⁰ – כַּיּוֹנָה פּוֹתָה – És mint: „mint az együgyű, esztelen galamb.”¹⁰¹

טָרֵף – frissen tépett. – הַטָּרֵף – [Jelentése:] „[a galamb] letépte.” – וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה – A Midrás Ágádá¹⁰² [a טָרֵף (táráf) szót] „élelem”-ként értelmezi, – לְשׁוֹן מְזוֹן אֲמָרָה יְהִי מְזוֹנוֹתֵי מְרוֹרֵין בְּזֵית – a בְּפִיהָ (böfijá)-t pedig „beszéd”-ként. – אֲזַי מוֹדָה אֵלָיו לְשׁוֹן מֵאֲמָרָה – Azt mondta [a galamb]: „Jobb [nekem], ha az élelemem keserű, akár az olajbogyó, – וְלֹא מִתּוֹקֵין כְּדָבֵשׁ – [de] Isten kezéből való, – מִיֵּתָה עֵדֶשׁ – mintha édes, mint a méz, – בִּידֵי בְּשָׂרׁ וָדָם – de az emberek kezéből [kapom].”

וַיִּחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵימָּה, וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה וְלֹא יָסְפָה שׁוּב אֵלָיו עוֹד. (בראשית ח, יב)
És várt még másik hét napig és kiküldte a galambot, de most már nem tért többé vissza hozzá. (1Mózes 8:12.)

– És várt. – וַיִּחַל – Ugyanazt jelenti, mint a וַיִּחַל (vájáchel),¹⁰³ – וַיִּחַל – csak az utóbbi a וַיִּחַל (vájáfel)¹⁰⁴ alakban, – וַיִּחַל לְשׁוֹן וַיִּחַל –

⁹⁷ Jób 29:21.

⁹⁸ רֹחָצוֹת (rochácot) [„fürödnek”] nőnemben.

⁹⁹ Énekek éneke 5:12.

¹⁰⁰ Jechezkél 7:16. הוֹמוֹת (homot) [„bűgnak”] nőnemben.

¹⁰¹ Hóseá 7:11. פּוֹתָה (potá) [„esztelen”] nőnemben.

¹⁰² Talmud Éruvin 18b.

¹⁰³ 10. vers.

ez [a szó] pedig a וַיִּתְפַּעֵל (*vájitpáél*)¹⁰⁵ alakban áll. – וַיִּחַל וַיִּמְתֵּן – וַיִּחַל (*vájáchel*) [azt jelenti]: várt. – וַיִּיחַל וַיִּמְתֵּן – וַיִּיחַל (*vájjáchel*) [azt jelenti]: türelemmel volt.

וַיְהִי בְּאַחַת וָשֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ, וַיִּסַּר נֹחַ אֶת מִכְסֵה הַתְּבֹהַב וַיֵּרָא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה. (בראשית ח, יג)

És a hatszázegyedik év első hónapjának első napján [elkezdtek] felszikkadni a vizek a földről; ekkor eltávolította Noé a bárka födelét, kinézett és látta, hogy megszikkadt a föld színe. (1Mózes 8:13.)

בְּרֵאשׁוֹן – **első hónapjának.** – לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא תְּשַׁרִי – Eliezer rabbi szerint ez Tisri volt, – וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִיסָן – Jehosuá rabbi szerint pedig Niszán.¹⁰⁶

חָרְבוּ – [elkezdtek] **felszikkadni.**¹⁰⁷ – נַעֲשֶׂה כְּמִין טִיט – [A föld] olyanná vált, mint az agyag, – שֶׁקָּרְמוּ פְּנֵיהָ שָׁל מְעֵלָה – [azaz] a felülete megkeményedett.

וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וָעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ, יִבְשָׁה הָאָרֶץ. (בראשית ח, יד)

A második hónapban pedig, a hónap huszonhetedik napján száraz volt a föld. (1Mózes 8:14.)

וַיִּרְדֹּתָן בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר – [Míg ugyanakkor az eső] a második hónap tizenhetedik napján kezdett el [esni]. – אֱלוֹ – שְׁהַחֲמָה יִתְּרָה עַל הַלְּבָנָה – Ez az a tizenegy nap [különbség], – אַחַד עָשָׂר יָמִים – amennyivel a nap[év] hosszabb a hold[évnél].¹⁰⁸ – שֶׁמִּשְׁפֵּט דּוֹר הַמַּבּוּל – Ugyanis a vízözön nemzedékének büntetése – שָׁנָה תְּמִימָה הָיָה – egy teljes év volt.¹⁰⁹

יִבְשָׁה – **száraz.** – [Jelentése:] teljesen felszáradt.

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ לֵאמֹר. (בראשית ח, טו)

És szólt Isten Nóéhoz, mondván: (1Mózes 8:15.)

צֵא מִן הַתְּבֹהַב, אִתָּהּ וְאִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ וּנְשֵׂי בָנֶיךָ אִתְּךָ. (בראשית ח, טז)

Menj ki a bárkából, te és feleséged, fiaid és fiaid feleségei veled együtt. (1Mózes 8:16.)

¹⁰⁴ קָל (*kál*) – egyszerű aktív igei alak.

¹⁰⁵ הִתְפַּעֵל (*hitpáél*) – visszaható igei alak.

¹⁰⁶ Lásd feljebb a 7:11-hez írt Rási-kommentárt.

¹⁰⁷ A következő versben az áll: יִבְשָׁה (*jásá*). Miben más ehhez képest a חָרְבוּ (*chárvu*)?

¹⁰⁸ Vagyis a következő évben 11 nappal később száradt fel a föld.

¹⁰⁹ A holdév 354 napból, a napév 365 napból áll.

אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ – [Itt] férfi és asszony – **...te és feleséged...** – אֶתָּה וְאִשְׁתְּךָ וְגוֹמֵר [együtt vannak megemlítve].¹¹⁰ – כֹּאֵן הִתִּיר לָהֶם תַּשְׁמִישׁ הַמָּטָה – Most már újra megengedett volt számukra a házasság.

כָּל הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּךָ מִכָּל בֶּשָׂר בְּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הַרְמֵשׁ הַרְמֵשׁ עַל הָאָרֶץ הֵיכָא אִתְּךָ, וְשָׂרְצוֹ בָּאָרֶץ וַפְּרוּ וַרְבוּ עַל הָאָרֶץ. (בראשית ח, יז)

Minden állatot, mely veled van, minden élő testet, madarat, barmot, minden csúszó-mászót, amely mozog a földön, vezess ki magaddal, hogy nyüzsögjenek a földön, és hogy szaporodjanak és sokasodjanak a földön.” (1Mózes 8:17.)

הֵיכָא – de הֵיכָא קָרִי – הוֹצֵא (hocé)-nek van írva, – הוֹצֵא כְּתִיב – הוֹצֵא – **vezess ki.** – הוֹצֵא – (hájcé)-nek kell olvasni. – הֵיכָא – [A] הֵיכָא (hájcé) [magyarázata]: – אָמַר לָהֶם שִׁיּוּצָאוּ – „Utasítsd őket, hogy hagyják el [a bárkát].” – הוֹצֵא – A הוֹצֵא (hocé) magyarázata: – אִם אֵינָם רוֹצִים לָצֵאת – Ha nem hajlandóak távozni, – הוֹצִיאָם אֶתָּה – akkor vezess ki őket.

וְשָׂרְצוֹ בָּאָרֶץ – **hogy nyüzsögjenek a földön.** – וְלֹא בְּתֵבָה – De ne a bárkában. – מִגִּיד – Ebből megtudjuk, – שְׂאֵף הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף – hogy a barmoknak és a szárnyasoknak egyaránt – נֶאֱסָרוּ בַּתַּשְׁמִישׁ – tilos volt párosodni [egymással a bárkában].

וַיֵּצֵא נֹחַ, וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׂי בָנָיו אִתּוֹ. (בראשית ח, יח)

És kiment Nóé meg fiai, és vele együtt felesége meg fiainak feleségei. (1Mózes 8:18.)

כָּל הַחַיָּה כָּל הַרְמֵשׁ וְכָל הָעוֹף כָּל רוֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ, לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן הַתֵּבָה. (בראשית ח, יט)

Minden állat, minden csúszó-mászó és minden madár, minden ami mozog a földön, családjaik szerint kimentek a bárkából. (1Mózes 8:19.)

עַל – קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם – Elfogadták a kikötést, – לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם – **családjaik szerint.** – מִנְּת לְדָבָר בְּמִינָו – hogy megmaradnak saját fajuknál.¹¹¹

וַיִּבְּן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה, וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בְּמִזְבְּחוֹ. (בראשית ח, כ)

¹¹⁰ Lásd Rási *uo.* 6:18., 7:7.

¹¹¹ Azaz nem fognak más fajokkal párosodni.

Noé ezután oltárt épített az Örökkévalónak és vett minden [rituálisan] tiszta baromból és minden tiszta madárból és égő áldozatokat áldozott az oltáron. (1Mózes 8:20.)

מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה – minden [rituálisan] tiszta baromból.¹¹² – אָמַר – Azt gondolta magában: – לֹא צִוָּה לִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – Az Örökkévaló nem parancsolta volna meg nekem, – לְהִכְנִיס מֵאֵלַי שְׁבַע שְׁבַע – hogy mindezekből hetet-hetet vigyek be [magammal a bárkába], – אֲלֹא כִּדִּי לְהַקְרִיב קָרְבָן מֵהֵם – hacsak nem azért, hogy áldozatokat mutassak be belőlük.

וַיֵּרַח יְהוָה אֶת רִיחַ הַנְּחִיחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל לְבֹו לֹא אֶסֶף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בְּעִבּוֹר הָאָדָם כִּי יַצֵּר לִב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו, וְלֹא אֶסֶף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי. (בראשית ח, כא)

És az Örökkévaló megérezte a kedves illatot, és így szólott magában: „Nem fogom többé megátkozni a földet az ember miatt, mert gonosz az ember szívének hajlama ifjúságától fogva, és nem fogom többé megölni az élőket mind, amint cselekedtem. (1Mózes 8:21.)

מִנְּעֻרָיו – ifjúságától fogva. – מִנְּעֻרָיו כְּתִיב – Úgy van írva, hogy מִנְּעֻרָיו (minurávu) [azaz nincs ו az ע után],¹¹³ – מִשְׁנֵנֶעַר – [ami arra utal, hogy] attól kezdődően, hogy elkezd mocorogni, – לְצֵאת מִמְּעֵי אִמּוֹ – hogy elhagyja anyja méhét, – גִּתָּן בּוֹ יַצֵּר הָרַע – a gonosz hajlam már [a szívébe] fészkei magát.

כִּפְלֵי הַדְּבָר – Nem fogom többé... és nem fogom többé. – A kifejezés megismétlődik, – לְשִׁבוּעָה – [s ily módon] fogadalomként [szolgál].¹¹⁴ – אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי – Ahogyan megesküdtem, – הוּא שְׁכַתוּב – Erre utal a következő vers: – מִנְּעֻרָיו – hogy nem árasztja el Noé özönvize,¹¹⁵ – וְלֹא מְצִינּוּ בָּהּ שְׁבוּעָה – és nem találunk [más] fogadalmat [erre vonatkozóan], – אֲלֹא זֶה שְׁכַפְלֵי דְבָרָיו – kivéve [azt], hogy ez¹¹⁶ meg lett ismételve, – וְהִיא שְׁבוּעָה – ami [ily módon] fogadalomtételt [jelent]. – וְכֵן דְּרִשׁוּ חֲכָמִים בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת – Így magyarázták a bölcsek a *Sávuot* traktátusban.¹¹⁷

עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ, יוֹרֵעַ וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁכַּחוּ. (בראשית ח, כב)

¹¹² Honnét tudta Noé, hogy majd áldozatokat kell hoznia?

¹¹³ A נֵעַר [megmoccan] gyökből.

¹¹⁴ Az ismétlés fogadalmul szolgál (*Sávuot* 36a.).

¹¹⁵ ...többé a földet. *Jesájá* 54:9.

¹¹⁶ לֹא אֶסֶף וְלֹא אֶסֶף (*lo oszif, völo oszif*)

¹¹⁷ 36a.

Amíg csak megmarad a föld, nem fog megszűnni vetés és aratás, hideg és meleg, nyár és tél, nappal és éjjel.” (1Mózes 8:22.)

עוד כל ימי הארץ וגומר לא ישבתו – Amíg csak megmarad a föld, nem fog megszűnni. – ששה עתים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד – E hat évszak mindegyikére két-két hónap jut, – כמו ששנינו – mint azt már tanultuk:¹¹⁸ – חצי תשרי ומרחשון וחצי – „Tisri fele, Chesván és Kislév fele – זרע – a magvetés [ideje]. – חצי כסלו וחצי שבט – Kislév fele, Tévet és Svát fele – קור וכו' – a hideg évszak – מבבא מציצא – a Bává möciá [traktátusban]ban¹¹⁹”.

– ספרים אחרים – Más változatok: – **עוד כל ימי – Amíg csak megmarad [a föld]** – כלומר תמיד – azt jelenti, hogy „folyamatosan,” – כמו עוד טמאתו בו – mint a „tisztátalansága rajta van”¹²⁰ [szövegrészben].

קור – hideg. – קשה מחרף – Zordabb, mint a tél.

וחרף – tél. – עת זרע שעורים וקטניות – Az árpa és a hüvelyesek vetésének ideje, – החרפין להתבשל מהר – ezek [ugyanis] gyorsan beérő [növények]. – קור הוא חצי שבט – Kőr a Svát fele, az Ádár és a Niszán fele.

קציר – aratás. – חצי ניסן ואיר וחצי סיון – Niszán fele, Ijár és Sziván fele.

קיץ – nyár. – חצי סיון תמוז וחצי אב – Sziván fele, Támuz és Áv fele; – הוא זמן – és a fűge leszüretelésének ideje – וזמן שמיבשים אותן בשדות – és a mezőkön való szárításának ideje, – ושמו קיץ – a neve pedig קיץ (kájic), – כמו והלקחם – mint az „a kenyér és a nyári gyümölcs – לאכול הנערים – legyen a legények eledele”¹²¹ [szövegrészben].

וחום – meleg. – הוא סוף ימות החמה – A nyár vége: – חצי אב ואלול וחצי תשרי – Áv fele, Elul és Tisri fele, – שהעולם חם ביותר – amikor a világ a legforróbb, – כמו – שלהי קיטא – ahogyan azt a Jomá traktátusban tanultuk:¹²² – „A nyár vége – קשיא מקיטא – perzselőbb, mint a nyár [maga].”

יום ולילה לא ישבתו – nem fog megszűnni... nappal és éjjel. – מכיל – Ebből deduktíve arra következtethetünk, – ששבתו – hogy [nappal és éjjel] megszűnt [létezni] – כל ימות המבול – a vízözön idején. – שלא שמשו המזלות – A csillagképek ugyanis nem funkcionáltak,¹²³ – ולא נכר בין יום ובין לילה – és az éjszakát és a nappalt nem lehetett megkülönböztetni egymástól.

¹¹⁸ Bává möciá 106b.

¹¹⁹ Uo.

¹²⁰ 4Mózes 19:13.

¹²¹ 2Sámuel 16:2.

¹²² 29a.

¹²³ Magyarán nem világítottak az égitestek.

וְיַבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בְּנָיו, וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ. (בראשית ט, א)

– nem fog megszűnni. – [Jelentése:] egyikük sem fog felhagyni azzal, – מִלְּהִתְנַהֵג כְּסִדְרָן – hogy a maga természetes rendje szerint bekövetkezzék.

וְיַבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בְּנָיו, וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ. (בראשית ט, א)

És megáldotta Isten Nóét és fiait és szólt hozzájuk: „Szaporodjatok és sokasodjatok és töltsétek be a földet.” (1Mózes 9:1.)

וּמוֹרָאֲכֶם וְחַתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם, בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאָדָמָה וּבְכֹל דְּגַי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ. (בראשית ט, ב)

Féljen és rettegjen tőletek a föld minden állata és az ég minden madara; minden ami mozog a földön és a tenger minden hala hatalmatokba adatott. (1Mózes 9:2.)

– és rettegjen tőletek.¹²⁴ – [Jelentése:] „és rettegjen tőletek,” mint [a חַתָּת (*chátát*)] a „látjátok a borzalmat”¹²⁵ [szövegrészben]. – **וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ** – Az Ágádá [mindazonáltal úgy értelmezi, hogy] „élet.”¹²⁶ – **וְיַבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בְּנָיו, וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ** – [Azaz] amíg akár egy egynapos csecsemő is életben van, – **וְיַבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בְּנָיו, וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ** – nem szükséges őrizni őt – **מִן הָעֶבְכָרִים** – a rágcsálóktól. – **וְיַבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בְּנָיו, וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ** – **אֶתָּה צָרִיד לְשָׁמְרוֹ** – [Viszont ha az óriás] Og, Básán királya, meghal, – **מִן הָעֶבְכָרִים** – rögvest őrizni kellene őt a rágcsálók ellen. – **וְיַבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בְּנָיו, וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ** – Mivel az áll [a szövegben]: **וּמוֹרָאֲכֶם וְחַתְּכֶם יִהְיֶה** (*umorááchem vöchitchem jihje*) – **וְיַבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בְּנָיו, וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ** – [Csak addig,] amíg éltek.

כָּל רֶמֶשׁ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ, כִּיִּרְקָ עֵשֶׂב נִתְּתִי לָכֶם אֶת פֹּל. (בראשית ט, ג)

Minden mozgó lény, amely él, tietek legyen eledelül; amint a zöld füvet [amelyet korábban már nektek adtam, most] nektek adtam mindent [eledelül]. (1Mózes 9:3.)

שְׁלֵא הִרְשִׁיתִי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן – לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ – [Isten azt mondta:] „Ádámnak, az első embernek nem engedtem meg, [létet] a földet.”

¹²⁴ Miért a látszólagos ismétlés: „féljen és rettegjen tőletek”?

¹²⁵ Jóב 6:21.

¹²⁶ חַתְּכֶם (*chitchem*): a חַי (*cháj*) – „élő” szóból. (Talmud Sábát 151b.; Midrás Brésit rábá 34:12.) A drás [aggádikus szövegmagyarázat] ezt a magyarázatot előnyben részesíti a psát-tal [egyszerű vagy szó szerinti magyarázat] szemben, miszerint az **וּמוֹרָאֲכֶם וְחַתְּכֶם** (*umorááchem vöchitchem*) rokon értelmű kifejezések.

hogy húst egyen, – אֲלֵא יִרְק עֵשֶׂב – csakis zöldségeket. – מִיָּג וְלָכֶם כִּיִּרְק עֵשֶׂב – Míg ellenben nektek – amiképpen a zöldségeket, – שְׁהִפְקֵרְתִּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן – amelyeket Ádámnak, az első embernek engedélyeztem, – נָתַתִּי לָכֶם אֶת פֶּל – nektek mindent odaadtam.”

אֲךָ בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכְלוּ. (בראשית ט, ד)

De a húst lelkével, a vérrel ne egyétek. (1Mózes 9:4.)

בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ – ...húst lelkével, a vérrel... – אָסַר לָהֶם – Megtiltotta nekik, – אָכַר – כְּלוּמַר – hogy élő állatból [kimetszett] testrészből, azaz húsból, egyenek. – מִן הַחַי – Szó szerint azt jelenti: – כָּל זְמַן שֶׁנִּפְשׁוֹ בּוֹ – amíg a „lélek” [élet] benne van a vérben, [azaz amíg él az állat] – לֹא תֹאכְלוּ הַבָּשָׂר – ne edd meg a húst.

...lelkével, a vérrel... – בְּעוֹד נִפְשׁוֹ בּוֹ – amíg a „lelke” [az élete] benne van. [Amiből tehát két tilalmat vezetünk le:] – **בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ... לֹא תֹאכְלוּ** – Húst lelkével... ne egyétek – הֲרִי אָכַר מִן הַחַי – Ez az élő állatból kivágott testrészekre utal. – וְאִךָ בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכְלוּ – Valamint lelkével, a vérrel ne egyétek, – הֲרִי דָם מִן הַחַי – ami az élő állat vérére utal.

וְאִךָ אֶת דְּמָכֶם לְנִפְשׁוֹתֵיכֶם אֲדָרֵשׁ מִיָּד כָּל חַיָּה אֲדָרֵשׁנִי, וּמִיָּד הָאָדָם מִיָּד אִישׁ אַחִיו אֲדָרֵשׁ אֶת נַפְשׁ הָאָדָם. (בראשית ט, ה)

Véreteket pedig, melyben életetek van, számon fogom kérni, számon kérem minden állattól, és számon kérem minden embertől és annak fivéréitől, az embernek lelkét. (1Mózes 9:5)

וְאִךָ אֶת דְּמָכֶם – Véreteket pedig... [A וְאִךָ (vöách) mintha az előző versre utalna vissza. Hogy is van ez?] – אֶף עַל פִּי שְׁהִתְרַתִּי לָכֶם – Noha megengedtem nektek, – נִטִּילַת נַשְׁמָה בְּבִהְמָה – hogy elvegyétek az állatok életét, – אֶת דְּמָכֶם... אֲדָרֵשׁ – [de] számon kérem a vérét, azaz megbüntetem, – מִהַשׁוֹפֵךְ דָם עֲצָמוֹ – aki saját vérét ontja, vagyis azt, aki öngyilkosságot követ el.

...melyben életetek van... – אֶף הַחַוִּיָּק עֲצָמוֹ – Még akkor is, ha valaki megfojtja magát, – אֶף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ דָם – noha vér nem folyt belőle.

מִיָּד כָּל חַיָּה – ...minden állattól... [Mivégre intette Isten a vadállatokat?] – לְפִי – שְׁהִטְאוּ דוֹר הַמַּבּוּל – Mivel az Özönvíz nemzedéke bűnbe esett, – וְהִפְקֵרוּ לְמַאֲכַל חַיּוֹת – és leszolts bűn – és azoknak, a vadállatoknak, hatalmuk volt felettük, – שֶׁנֶּאֱמַר – amint írva van:¹²⁷ – „Mint a jószágot¹²⁸, uralják” [vagyis az ember a lábasjószághoz hasonlóan zsákmánya lesz a vadállatoknak], – לְפִיכֶן הֲצִרָה לְהִזְהִיר עֲלֵיהֶן – így aztán az

¹²⁷ Zsoltárok 49:13.

¹²⁸ A נמשל (nimsál) kétféleképpen is fordítható: 1. összehasonlítva; 2. uralva.

ő érdekükben szükséges volt figyelmeztetni – אַתְּ הַחַיִּית – a vadállatokat [nehogy emberre támadjanak].

ומיז האדם – ...minden embertől... – מִיַּד הַהוֹרֵג בְּמִזִּיד וְאִין עֲדִים – Attól, aki előre megfontolt szándékkal és tanúk nélkül gyilkol, – אָנִי אֲדַרֹּשׁ – számon kérem [a tettét].

מִיַּד אִישׁ אַחֵיו – ...és annak fivéréből... [Hogyan lehet az áldozatra mint a gyilkos fivérére utalni? Ez azt jelenti:] – מִיַּד שֶׁהוּא אוֹהֵב לוֹ כָּאֵחַ – hogy úgy szereti, akár fivérét, – וְהִרְגוּ שׁוֹגֵג – és csak véletlenségből ölte meg, – אָנִי אֲדַרֹּשׁ אִם לֹא יִגְלֶה – számon kérem rajta tettét, ha nem vonul számkivetésbe – וַיִּבְקֶשׁ עַל עֲוֹנוֹ לְמַחֵל – és nem imádkozik bűne bocsánatáért, – שָׁאֵף הַשׁוֹגֵג צָרִיף כְּפָרָה – mert bizony még egy nem szándékosan elkövetett [gyilkosság] is vezeklést tesz szükségessé. – וְאִם אִין עֲדִים – És ha nincsenek tanúk, – לְחִיבוֹ גְלוּת – akik számkivetésre köteleznék, – וְהוּא אִינוֹ – ő pedig nem alázkodik meg, – הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ – Isten számon kéri rajta [tettét], – כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכְרָם לְבִרְכָה – ahogyan Bölcsseink magyarázták [a verset:] – וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ – „És az Isten juttatta kezére”¹²⁹, – בְּמַסְכַּת מְכוֹת – a [Talmud] *Mákot* traktátusában¹³⁰, – הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לְפִוְנֵיךְ אֶחָד וְכוּ' – Isten úgy intézi, hogy összetalálkozzanak egy vendégfogadóban [az, aki akaratlanul ölt és az, aki előre megfontolt szándékkal ölt. Ez utóbbi egy létra alatt ül, az előbbi pedig éppen lefelé ereszkedik a létrán, amikor egyszer csak megcsúszik, rázuhan az alatta ülőre, és ezzel megöli. A valódi gyilkos ily módon elnyeri büntetését, a véletlenül gyilkoló pedig számkivetésbe vonul, mivel itt már vannak tanúk.]

שָׁאֵף דָם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ, כִּי בְּצַלֵּם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם. (בראשית ט, ו)

Aki ember vérént ontja, annak vére ember által ontassék, mert Isten saját képére alkotta az embert. (1Mózes 9:6.)

בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ – vére ember által ontassék. – אִם יֵשׁ עֲדִים – [Jelentése:] ha vannak tanúk, – הִמְתִּיתוּהוּ אִתָּם – akkor meg kell ölnötök őt. – לָמָּה כִּי בְּצַלֵּם וְגוֹמֵר – Miért? „Mert Isten saját képére, stb.”¹³¹

עָשָׂה אֶת הָאָדָם – alkotta [az Örökkévaló] az embert. – זֶה מִקְרָא חֶסֶר – Ez egy hiányos szövegrész; – וְצָרִיף לְהִיּוֹת – [igazából] így kellene szólnia: – עָשָׂה הָעוֹשֶׂה – „az Alkotó alkotta az embert.” – וְכֵן הִרְבָּה בְּמִקְרָא – Számos ilyen [hiányos szövegrésszel alálkozunk] a Szentírásban.

וְאִתָּם פָּרוּ וְרָבוּ, שָׂרְצוּ בְּאֶרֶץ וְרָבוּ בָּהָּ. (בראשית ט, ז)

¹²⁹ 2Mózes 21:13.

¹³⁰ 10b.

¹³¹ Mivel az ember Isten saját képére teremtett, egy gyilkos Isten képmását pusztítja el.

Ti pedig szaporodjatok és sokasodjatok, nyüzsögjete a földön és sokasodjatok rajta.” (1Mózes 9:7.)

וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ – Ti pedig szaporodjatok és sokasodjatok.¹³² – לְפִי פְּשׁוּטוֹ – Az egyszerű magyarázat szerint – הָרֵאשׁוֹנָה לְבְרָכָה – a פְּרוּ וּרְבוּ (*pru urvu*) első [említése] egy áldás, – וְכֹאן לְצִוּוֵי – itt viszont egy parancs. – וּלְפִי מְדַרְשׁוֹ – A Midrás¹³³ szerint [azért kerül itt megismétlésre], – לְהַקִּישׁ מִי שְׂאִינוֹ עוֹסֵק בְּפִרְיָהּ וּרְבִיָּהּ – hogy azonosnak [állítsa be a Szentírás] azt, aki tartózkodik a szaporodástól – לְשׁוֹפֵף – és azt, aki gyilkosságot követ el.¹³⁴

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל נַח וְאֵל בְּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר. (בראשית ט, ח)

És szólott Isten Nóéhoz és vele együtt fiaihoz, mondván: (1Mózes 9:8.)

וַאֲנִי הֲנִי מִקִּים אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם, וְאֵת זִרְעֵכֶם אֲחִרִיכֶם. (בראשית ט, ט)

„Íme én szövetséget kötök veletek és magzatotokkal, akik utánaatok lesznek; (1Mózes 9:9.)

וַאֲנִי הֲנִי – Ime én. – מִסְכִּים אֲנִי עִמָּךְ – [Jelentése:] „Egyetértek veled.” – שְׁהָיָה נַח – [Az Örökkévaló azért mondta ezt,] mert Noének aggodalmi voltak – לְעִסּוֹק – az Isten gyermeknemzésre vonatkozó parancsának teljesítésével kapcsolatban – הוּא – egészen addig, amíg az Örökkévaló ígéretet nem tett neki, – שְׁלֵא לְשַׁחַת הָעוֹלָם עוֹד – hogy sosem fogja többé elpusztítani a világot. – וְכֵן עָשָׂה וּבְאַחֲרוֹנָה אָמַר לוֹ – Isten ezt végül oly módon cselekedte meg, hogy azt mondta neki: – הֲנִי מִסְכִּים לַעֲשׂוֹת קַיִם וְחִזּוּק בְּרִית – „Beleegyezem, hogy állandó és erős szövetséget kössek [veled] – לְהַבְטָחָתִי – ígéretemet [alátámasztandó], – וְאֶתֵּן לְךָ אוֹת – és adni fogok neked egy jelet.”

וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף הַבְּהֵמָה וּבְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם, מִפֶּלֶא יִצְאֵי הַחֲבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ. (בראשית ט, י)

...valamint minden élő lényel, amely veletek van: a madarakkal, barmokkal és a föld minden vadjával, mely veletek van, a föld minden állatával, amely a bárkából kijött. (1Mózes 9:10.)

¹³² A Tórában előzőleg már szerepelt, hogy פְּרוּ וּרְבוּ (*pru urvu*) – „szaporodjatok és sokasodjatok” (9:1.). Miért az ismétlés?

¹³³ *Brésit rábá* 34:14.

¹³⁴ Mivel itt a פְּרוּ וּרְבוּ (*pru urvu*) közvetlenül a gyilkosságra vonatkozó tilalom után következik.

הם המתהלכים עם הבריות – Ezek azok, amelyek az emberekkel járnak.¹³⁵ – **תית הארץ אתכם – a föld minden vadjával.**

להביא – להביא אֲשֶׁר – שְׂאִינָן בְּכָל־ל – שְׂקָצִים וְרַמְשֵׁים – [Ezek] közé tartoznak a csúszómászók és a hüllők.

תית הארץ – a föld [minden] vadjával. – [Ezek] közé tartoznak a veszélyes állatok, – **שְׂאִינָן בְּכָל־ל –** amelyek nem tartoznak a – **התיה אֲשֶׁר –** „minden élő lényel, amely veletek van” [közé]. – **שְׂאִין הַלּוֹכֵן עִם הַבְּרִיּוֹת –** [Vagyis] ezek nem játnak az emberekkel.

והקמתי את בריתי אתכם ולא יפרת כל בֶּשֶׁר עוד מִמִּי הַמְּבּוּל, ולא יהיה עוד מִבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ. (בראשית ט, יא)

Szövetséget kötök tehát veletek, hogy ne irtassék ki többé minden élő test vízőzön által és hogy ne legyen többé vízőzön, amely elpusztítja a földet.” (1Mózes 9:11.)

והקמתי – [Szövetséget] kötök.¹³⁶ – **אֶעֱשֶׂה קִיּוּם לְבְרִיתִי –** [Itt ez azt jelenti:] „Megerősítem szövetségkötésem [tényét].” – **וּמַהוּ קִיּוּמוֹ –** Mi lesz ez a megerősítés? – **אֶת הַקֶּשֶׁת –** A szivárvány, – **כְּמוֹ שְׂמַסִּים וְהוֹלֵךְ –** ahogyan azt [a szöveg] végül¹³⁷ kifejti.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֶאת אֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם, לְדֹרֹת עוֹלָם. (בראשית ט, יב)

És szólott Isten: „Ez a szövetség jele, amelyet megállapítok köztem és köztetek és minden veletek levő élő lény között örök időkre. (1Mózes 9:12.)

לְדֹרֹת עוֹלָם – örök időkre. – **נִכְתָּב חֶסֶר –** [A לְדֹרֹת (*lödorot*) szó] rövidített alakban szerepel,¹³⁸ – **שֵׁישׁ דִּוְרוֹת –** mert volt néhány nemzedék, – **שְׁלֹא הֶצְרַכּוּ לְאוֹת –** amelynek nem volt szüksége jelre, – **לְפִי שְׂצַדִּיקִים גְּמוּרִים הָיוּ –** mivel ők tökéletes igazak voltak. – **כְּמוֹ דָּוִד שֶׁל חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה –** Ilyen volt Chizkijáhu, Júda királyának nemzedéke – **וְדָוִד וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי –** valamint Simon bár Jocháj rabbi nemzedéke.

¹³⁵ Vagyis a háziállatok.

¹³⁶ A 9. vers már említette a szövetségkötést. Miért az ismétlés?

¹³⁷ A következő versben.

¹³⁸ לְדֹרֹת (*lödorot*): [szó szerint] „nemzedékeknek”. A ו-ok ki vannak hagyva belőle, jelezve, hogy nem minden nemzedéknek lesz szüksége jelre.

את קשתי נחתי בענן, והיתה לאות ברית ביני וביני הארץ. (בראשית ט, יג)

Ívetem helyezem a felhőkre, hogy a szövetség jeléül szolgáljon köztem és a föld között. (1Mózes 9:13.)

והיה בענני ענן על הארץ, ונראתה הקשת בענן. (בראשית ט, יד)

Megtörténik, hogy mikor felhővel borítom a földet, megjelenik az ív a felhőben, (1Mózes 9:14.)

וענני ענן – mikor felhővel borítom.¹³⁹ – [Jelentése:] „Amikor majd felmerül bennem, – **קשתעלה במחשבה לפני** – **להביא חשף ואבדון לעולם** – hogy sötétséget és pusztulást hozzak a világra.”¹⁴⁰

ונכרתי את בריתי אשר ביני וביניכם ובין כל נפש חיה בכל בשר, ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר. (בראשית ט, טו)

...akkor megemlékszem szövetségemről, amely köztem és köztetek van, valamint minden testből való élő lény között, és nem lesz többé özönvíz, hogy elpusztítson minden élő lényt. (1Mózes 9:15.)

והיתה הקשת בענן, וראיתה לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש חיה בכל בשר אשר על הארץ. (בראשית ט, טז)

Mikor az ív a felhőben lesz, rátekintek, hogy megemlékezzem az örök szövetségről Isten és minden testből való élő lény között, amely a földön van. (1Mózes 9:16.)

בין אלהים ובין כל נפש חיה – Isten és minden [testből való] élő lény között.¹⁴¹ – **בין מדת הדין של מעלה וביניכם** – Az Isteni Igazságszolgáltatás [attribútuma] és köztetek. – **שְׁהִיָּה לוֹ לְכַתּוּב** – Az kellett volna hogy álljon [a szövegben]: – **בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם כֹּזֵם** – „Köztem és minden élőlény között.”¹⁴² – **אֵלָּא זֶהוּ** – Ha jön majd az Isteni Igazságszolgáltatás, hogy megvádoljon titeket, – **לְחַיֵּב אֶתְכֶם** –

¹³⁹ Ezt nyilvánvalóan nem lehet szó szerint venni, hisz számos olyan eset van, amikor felhős az ég, még sincs rajta szivárvány.

¹⁴⁰ Az **עָנָן** (ánán) szó itt **sötétség** értelemben szerepel, akárcsak az 5Mózes 4:11.; *Jechezkél* 30:3.; *Joél* 2:2., stb. szentírási szöveghelyeken.

¹⁴¹ Miért beszél itt Isten önmagáról harmadik személyben?

¹⁴² Akárcsak a 12., 13., 15. és 17. versben.

hogy elítéltessetek, – אָנִי רוֹאֶה אֶת הָאוֹת וְנִזְכָּר – Én majd felpillantok a jelre és emlékezni fogok [a szövetségre].

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ, זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִי בֵּינִי וּבֵינֶן כָּל בְּשָׂר אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ.
(בראשית ט, יז)

És szólott Isten Noéhoz: „Ez a jele a szövetségnek, amelyet kötök, köztem és minden élő lény között, amely a földön van.” (1Mózes 9:17.)

[Az Örökkévaló] megmutatta neki a szivárványt és azt mondta neki: – הֲרֵי הָאוֹת שְׁאֲמַרְתִּי – „Ez az a jel, amelyről beszéltem.”

וַיְהִי כִּי בָּנֵי נֹחַ הִיִּצְאִים מִן הַתֵּבָה שֶׁם וָחֶם וְיָפֶת, וָחֶם הוּא אָבִי כְנָעַן. (בראשית ט, יח)

Noé fiai pedig, akik a bárkából kijöttek, ezek voltak: Sém, Chám és Jefet, Chám pedig Kánaán atyja. (1Mózes 9:18.)

Miért kellett ezt [éppen] itt megemlíteni? – לָמָּה הִצְרַף לִזְמַן כֵּן – Azért, mert a fejezet ezt követően – אֲשֶׁר יִדְרֹג וְיִשְׁכַּח – Noé részegségével fog foglalkozni, – וְיִשְׁכַּח – és miatta lett átkozott Kánaán. – És [mivel] Chám leszármazottairól [itt] még nem beszél [a Szentírás], – וְלֹא יָדָעוּם שְׁכָנָעַן בְּנוֹ – nem tudnánk, hogy Kánaán [Chám] fia volt. – לָפִיכָךְ הִצְרַף לִזְמַן כֵּן – Ezért kellett itt megemlíteni: – וָחֶם הוּא אָבִי – „Chám pedig Kánaán atyja.”

וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים בְּנֵי נֹחַ, וַיִּמְאַלְהֵם נִפְצָה כָּל הָאָרֶץ. (בראשית ט, יט)

Ezek hárman Nóé fiai és ezektől népesedett be az egész föld. (1Mózes 9:19.)

וַיִּחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה, וַיִּטַּע כְּרֶם. (בראשית ט, כ)

Noé pedig, a földműves, szőlőt kezdett ültetni. (1Mózes 9:20.)

– **kezde**tt. – עָשָׂה עֲצָמוֹ חֻלִּין – [Mondhatjuk, hogy ez azt jelenti, hogy ezzel] profanizálta magát.¹⁴³ – מִיֵּשֶׁב הָאֲדָמָה בְּנִטְעָה אַחֲרָת – Mivel előbb valami egyebet kellett volna ültetnie.¹⁴⁴

¹⁴³ Mivel a וַיִּחַל (*vájáchel*)-nek ugyanaz a gyöke, mint a חֻלִּין (*chulin*) [profán] szónak.

¹⁴⁴ Nem pedig olyasmit, amelynek terméséből részegítő ital készíthető (*Brésit rábá* 36:3.).

אִישׁ הָאֲדָמָה – a földműves. – אֲדוֹנֵי הָאֲדָמָה – [Azaz] a termőföld ura, – כְּמוֹ אִישׁ – mint [az *איש* (*is*)] a „Naomi férje [vagyis ura].”¹⁴⁵

וַיִּשְׁע כָּרֶם – szőlőt kezdett ültetni.¹⁴⁶ – כָּשָׁנְכֶנֶס לְתֵבָה – Amikor bement a bárkába, – וַיַּחֲרִי תְּאֲנִים – és fügefahajtásokat.

וַיִּשְׁתֵּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר, וַיִּתְגַּל בְּתוֹף אֶהְלֶה. (בראשית ט, כא)

Ivott a borból és megrészegedett és kitakaródzott a sátrában. (1Mózes 9:21.)

וַיִּתְגַּל – kitakaródzott. – לְשׁוֹן וַיִּתְפַּעַל – Ez *hitpáél* [visszaható] alak.

אֶהְלֶה – a sátrában. – אֶהְלֶה כְּתִיב – Úgy van írva, hogy *אֶהְלֶה* (*ohálá*) [ה *végződéssel*]. – רָמַז לְעֶשֶׂר שְׁבָטִים – Ez utalás a tíz [zsidó] törzsrre, – שְׁנֵקָרְאוּ עַל שָׁם – akiket *Somron* [Szamária] néven neveznek, – שְׁנֵקָרְאת אֶהְלֶה – amelynek [másik] neve *אֶהְלֶה* (*ohálá*),¹⁴⁷ – שְׁגָלוּ עַל עֶסְקֵי הַיַּיִן – [és] akik túlzott borfogyasztásuk miatt lettek száműzve, – שְׁנֵאָמַר – amint írva van [a tíz törzsszel kapcsolatban]:¹⁴⁸ – הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן – „Kelyhekből isszák a bort.”

וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנַעַן אֶת עֲרוֹת אָבִיו, וַיַּגִּד לְשָׁנֵי אָחִיו בְּחוּץ. (בראשית ט, כב)

Mikor Chám, Kánaán atyja meglátta atyja meztelenségét, megmondta kinnlevő két testvérenek. (1Mózes 9:22.)

וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנַעַן – ...Chám, Kánaán atyja meglátta... – יֵשׁ מְרִבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים – Bölcsaink közül egyesek azt mondják, hogy – כְּנַעַן רָאָה וְהִגִּיד לְאָבִיו – Kánaán látta meg először [az ittas Noét], és szólt róla apjának. – לְכֹף הַזֶּכֶר עַל הַדָּבָר – Ezért van [Kánaán] megemlítve a történet kapcsán, – וַיִּתְקַלַּל – és ezért lett [később] megátkozva.

וַיֵּרָא... אֶת עֲרוֹת אָבִיו – ...meglátta atyja meztelenségét... [Ez nem jelentheti azt, hogy Chám semmi mást nem tett, csak meglátta. A 24. versben ugyanis a következőt találjuk: „Mikor Noé mánorából felébredt és megtudta, mit *tett* vele legkisebb fia”.] – יֵשׁ אוֹמְרִים סָרְסוּ – Bölcsaink közül egyesek azt állítják, hogy [Chám] kasztrálta [atyját]. – וַיֵּשׁ אוֹמְרִים רָבְעוּ – Mások szerint nemierőszakot követett el rajta.

¹⁴⁵ Rút 1:3.

¹⁴⁶ Miből telepítette Noé a szőlőskertet?

¹⁴⁷ Jechezkél 23:4.

¹⁴⁸ Ámosz 6:6.

וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת הַשְּׂמֶלֶה וַיְשִׂימוּ עַל שָׂכָם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיִת וַיְכַסּוּ אֶת עֵרוֹת אֲבֵיהֶם, וַפְּנֵיהֶם אַחֲרָיִת וְעֵרוֹת אֲבֵיהֶם לֹא רָאוּ. (בראשית ט, כג)

Ekkor Sém és Jefet vettek egy ruhát, rátették kettőjük vállára és hátrafelé menve betakarták atyjuk meztelenségét; arcuk pedig hátrafelé volt, úgyhogy nem látták atyjuk meztelenségét. (1Mózes 9:23.)

Itt nem az áll, hogy Sém több igyekezett fektetett – ebben a jöcselekedetbe, – mint Jefet. – Ezért [Sém] utódai abban a privilégiumban részesültek, – [hogyan] megkapták a cicit¹⁵⁰ [micváját], – Jefet pedig kiérdemelte, – [hogyan] utódai tisztaságban [részesüljenek], – amint írva van: – „sírhelyet adok Gógnak.”¹⁵¹ – Chámról [azonban], aki megalázta atyját, – az áll utódaira vonatkozóan:¹⁵² – „úgy hajtja el az asszír király – Egyiptom rabjait és Etiópia foglyait, – ifjakat és véneket, meztelenül és saru nélkül, – csupasz fenékekkel, stb.”

Miért van ez másodjára is megemlítve?¹⁵³ – Hogyan megtanítsa [a szöveg], – és oda kellett fordulniuk, hogy betakarják, – az arcukat [továbbra is] elfordítva tartották.

וַיִּיקַץ נֹחַ מֵיֵינוֹ, וַיֵּרַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן. (בראשית ט, כד)

Mikor Noé mámorából felébredt és megtudta, mit tett vele legkisebb fia, (1Mózes 9:24.)

[Jelentése:] A mihaszna és megvetendő, – mint [a következő versben]: – „Kicsinnyé tesznek a népek között, – megvetetté az emberek között.”¹⁵⁵

¹⁴⁹ Azaz nem többes számban, hanem egyes számban áll az ige.

¹⁵⁰ Négyszögletű, sarkainál rojtos ruhadarab.

¹⁵¹ *Jechezkél* 39:11.

¹⁵² *Jesájá* 20:4.

¹⁵³ Korábban ugyanis már említette a vers, hogy „és hátrafelé menve.”

¹⁵⁴ A Mizráchi véleménye szerint Chám idősebb volt Jefetnél. Akkor viszont miért nevezi a Szentírás Chámot בְּנוֹ הַקָּטָן (*bnó hákátán*)-nak,

וַיֹּאמֶר אַרְוּר כְּנָעַן, עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחִיו. (בראשית ט, כה)

...így szólt: „Átkozott legyen Kánaán, szolgák szolgája legyen testvéreinél!” (1Mózes 9:25.)

אַרְוּר כְּנָעַן – Átkozott legyen Kánaán.¹⁵⁶ – אַתָּה גְרַמְתָּ לִי – [Noé azt mondta Chámnak:] „Miattad – רַבִּיעִי אַחַר – שְׁלֹא אוֹלִיד בֶּן רַבִּיעִי אַחַר – képtelenné váltam arra, hogy egy negyedik fiút nemzzek, – לְשִׁמְשָׁנִי – aki szolgálna engem. – אַרְוּר בְּנֵךְ רַבִּיעִי – [Ezért] legyen átkozott a te negyedik fiad – וְלֹא הִגְדֹּלְתִים – és szolgálja ezeknek az idősebbeknek az utódait, – שֶׁהָטַל עָלֵיהֶם טוֹרַח עֲבוּדָתִי מֵעַתָּה – akikre most szolgálatom terhe hárult.” – מִיָּמָה רָאָה חָם שְׁסָרְסוֹ – Miért kasztrálta Chám [Noét]? – אָמַר לָהֶם לְאַחִיו – [Chám] így szólt fivéréihez: – וְהָרַג זֶה אֶת זֶה – és az egyik megölte a másikat, – וְאַבְיָנוּ יֵשׁ לוֹ שְׁלֹשׁ – hogy [egyedül] örökölhessen meg a világot. – בְּשִׁבִיל יִרְשֶׁת הָעוֹלָם – A mi atyánknak [már] van három fia, – וְעוֹדְנֵנוּ מִבְּקֶשׁ בֶּן רַבִּיעִי – de ő még egy negyedik fiút is szeretne.”

וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם, וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ. (בראשית ט, כו)

És így szólott: „Áldott legyen az Örökkévaló, Sém Istene, és Kánaán az ő szolgájuk legyen. (1Mózes 9:26.)

בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שָׁם – Áldott legyen az Örökkévaló, Sém Istene.¹⁵⁷ – שְׁעֵתִיד – אֲכִי לְתַת לָהֶם אֶת – Aki végül megtartja ígéretét leszármazottainak – לְשִׁמּוֹר הַבְּטָחָתוֹ לְזֶרְעוֹ – és odaadja nekik¹⁵⁸ Kánaán földjét.

[Kánaán az ő szolgájuk] legyen. – לְמַס עוֹבָד – [Egy nemzet,] amely adót fizet [nekik].¹⁵⁹

יִפְתָּ אֱלֹהִים לִיְפֹת וַיִּשְׁפֹּן בְּאַהֲלֵי שָׁם, וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ. (בראשית ט, כז)

Terjessze ki Isten Jefet határát, s lakozzék Sém sátraiban, és Kánaán az ő szolgájuk legyen.” (1Mózes 9:27.)

¹⁵⁵ Jeremiás 49:15.

¹⁵⁶ Miért átkozta Noé szolgasorsra Kánaánt?

¹⁵⁷ Noé nyilvánvalóan Sémét akarta megáldani. Akkor miért az Örökkévalót áldotta meg?

¹⁵⁸ Sém utódainak.

¹⁵⁹ Rási magyarázata szerint az egész vers Sém utódaira utal, mivel a לָמוֹ (lámo) [„nekik”] többes számban van.

יִפְתָּ אֱלֹהִים לִיפֹת – Terjessze ki Isten Jefet határát. – מתְרַגֵּם יִפְתִּי – [Onkelosz] fordításában: יִפְתִּי (jáfté), – יִרְחִיב – [ami annyit jelent, hogy] tágítsa [vagy terjessze] ki [Isten].

וַיִּשְׁכֵּן בְּאֶרֶץ שֵׁם – s lakozzék Sém sátraiban. – [Jelentése:] Lakoztassa [az Örökkévaló] az Ő Isteni Jelenlétét – בְּיִשְׂרָאֵל – Izrael [népe] között.¹⁶⁰ – אַף עַל פִּי שֵׁיפֹת אֱלֹהִים לִיפֹת – A bölcsek egy magyarázata szerint:¹⁶¹ – וּמְדַרְשׁ חֲכָמִים – Noha Isten kiterjesztette Jefet [határait], – יִפֹת בֵּית שְׁנֵי – minek következtében [III.] Kürosz, Jefet leszármazottja, felépítette a Második Szentélyt, – וְהֵיכָן – [ennek ellenére] az Isteni Jelenlét nem lakozott abban. – לֹא שָׂרְתָהּ בּוֹ שְׁכִינָה – Hol lakozott? – וְהֵיכָן שָׂרְתָהּ – Az Első Szentélyben, – שְׁבִנָּה שְׁלֹמֹה – amelyet Salamon épített, – שְׁהֵיָהּ מְבַנֵּי שֵׁם – aki Sém leszármazottja volt.

וַיְהִי כִנְעָן עֶבֶד – Kánaán az ő szolgájuk legyen.¹⁶² – אַף מִשְׁיַגְלוֹ בְּנֵי שֵׁם – Még azt követően is, hogy Sém utódai száműzetnek, – יִמְכְּרוּ לָהֶם עֲבָדִים מְבַנֵּי כִנְעָן – Kánaán utódait rabszolgákként fogják eladni nekik.¹⁶³

וַיְחִי נֹחַ אַחַר הַמַּבּוּל, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמֵשִׁים שָׁנָה. (בראשית ט, כח)

Nóé élt az özönvíz után háromszázötven esztendeig. (1Mózes 9:28.)

וַיְהִיו כָּל יְמֵי נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמֵשִׁים שָׁנָה, וַיָּמָת. (בראשית ט, כט)

Nóé egész életkora pedig kilencszázötven esztendő volt, azután meghalt. (1Mózes 9:29.)

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וְיִפֹת, וַיְוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחַר הַמַּבּוּל. (בראשית י, א)

És ezek a nemzetségei Nóé fiainak, Sémnek, Hámnak és Jefetnek; fiaik születtek az özönvíz után. (1Mózes 10:1.)

בְּנֵי יִפֹת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמְדִי וַיְנֹן וְתֻבָּל, וּמִשְׁשֵׁן וְתִרְסָם. (בראשית י, ב)

Jefet fiai: Gómer, Mágóg, Mádáj, Jáván, Tuvál, Mesech és Tirász. (1Mózes 10:2.)

¹⁶⁰ Izrael népe Sém-től származik.

¹⁶¹ Jomá 10a.

¹⁶² Ez már egyszer elhangzott az előző versben. Miért az ismétlés?

¹⁶³ Vagyis a *וַיְהִי כִנְעָן עֶבֶד לָמוֹ* (vijhi könáán eved lámo) első említése Kánaán utódainak arra a Sém utódainak való alávetettségére utal, amikor Sém utódai Kánaán országát uradják.

ותירס – és Tirász. – זו פרס – Ez Perzsia.¹⁶⁴

ובני גמר, אשכנז וריפת ותגרמה. (בראשית י, ג)

Gómer fiai: Askenaz, Rifat és Tógarma. (1Mózes 10:3.)

ובני יון אלישה ותרשיש, פתים ודדנים. (בראשית י, ד)

Jáván fiai: Elisa, Tarsis, Kittim és Dódánim. (1Mózes 10:4.)

מאלה נפרדו איי הגוים בארצותם איש ללשנו, למשפחתם בגויהם. (בראשית י, ה)

Ezek közül váltak külön a népek szigetei, országaikban, kiki a maga nyelve, családja és népe szerint. (1Mózes 10:5.)

ובני חם, כוש ומצרים ופוט וכנען. (בראשית י, ו)

Hám fiai: Kus, Micráim, Put és Kanaán. (1Mózes 10:6.)

ובני כוש סבא וחוילה וסבתה ורעמה וסבתקא, ובני רעמה שבא ודדן. (בראשית י, ז)

Kus fiai: Szeba, Havila, Szabta, Raema és Szabteka. És Raema fiai: Seba és Dedán. (1Mózes 10:7.)

וכוש ילד את נמרד, הוא החל להיות גבר בארץ. (בראשית י, ח)

Kus nemzette Nimródot; ő kezdett hatalmassá lenni a földön. (1Mózes 10:8.)

[Hatalmas volt, amennyiben] az egész világot fellázította – על הקדוש ברוך הוא – az Örökkévaló ellen – בעצת דור הפלגה – a háflágá nemzedékének¹⁶⁵ [szánt] tervével.

הוא היה גבר ציד לפני יהוה, על פן יאמר כנמרד גבור ציד לפני יהוה. (בראשית י, ט)

¹⁶⁴ Rási csupán azért azonosítja a תירס (tirász)-t, mert az előző versben megemlítette II. (Nagy) Küroszt, aki Jefet leszármazottja volt. Ebben a versben tehát tisztázza, hogy Tirász a perzsák ősatyja, Kürosz pedig perzsa uralkodó volt.

¹⁶⁵ A דור הפלגה (dor háflágá) [„a különválás nemzedéke”] annak a nemzedéknek az elnevezése, amely Babel tornyát építette. Azért nevezték így, mert lázadásuk következményeképpen az emberiség népei külön váltak egymástól. Lásd a 11. fejezetet.

Ő hatalmas vadász volt az Örökkévaló előtt. Azért mondják: Olyan mint Nimród, a hatalmas vadász az Örökkévaló előtt. (1Mózes 10:9.)

גִּבּוֹר צִיד – hatalmas vadász.¹⁶⁶ – צָד דַּעְתָּן שֶׁל בְּרִיּוֹת בְּפִיו – Szavaival behálózta az emberek tudatát – וּמִטְעֵן לְמִרּוֹד בְּמָקוֹם – és megrontotta őket, hogy fellázadjanak az Örökkévaló ellen.

ה' – az Örökkévaló előtt. – מִתְכַּנֵּן לְהַקְנִיטוֹ עַל פְּנָיו – [Jelentése:] szándékosan, szemtől-szembe provokálta Őt.

עַל כֹּל אָדָם מְרִשִׁיעַ בְּעֵזוֹת פְּנִים – Azért mondják. – Arról az emberről, aki cinikus arcátlansággal vétkezik, – יוֹדֵעַ רְבוּנוֹ – tudva-tudván [ki] az ő Ura – וּמִתְכַּנֵּן לְמִרּוֹד בּוֹ – és mégis szándékosan lázadva Ellene, – יֹאמֵר – [tehát az ilyen emberről] mondják: – זֶה כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צִיד – „Ez olyan mint Nimród, a hatalmas vadász.”

וְתִהְיֶה רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בְּכָל וְאֶרֶץ וְאֶפְדֹּ וְכַלְנֵה, בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר. (בראשית י, י)

Birodalmának kezdete volt Bábel, Erek, Akkád és Kalné, Sineár országában. (1Mózes 10:10.)

מִן הָאֶרֶץ הַהוּא יֵצֵא אֲשׁוּר, וַיְבִן אֶת נִינְוָה וְאֶת רַחֲבַת עִיר וְאֶת כַּלַּח. (בראשית י, יא)

Ebből az országból ment Assurba és építette Ninivét és Rechovot-Irt meg Káláchot, (1Mózes 10:11.)

מִן הָאֶרֶץ – Ebből az országból, stb. – כִּיּוֹן שָׂרָאָה אֲשׁוּר – Amikor Ásur azt látta, – וּמִוֹרְדִין בְּמָקוֹם – hogy gyermekei Nimródöt követik – אֶת בְּנָיו שׁוֹמְעֵין לְנִמְרֹד – és fellázadnak az Örökkévaló ellen – לְבִנּוֹת הַמְּגִדָּל – azzal, hogy [hozzáfognak Bábel] tornyának megépítéséhez, – יֵצֵא מִתּוֹכָם – eltávozott körükből.

וְאֶת רָסֵן בֵּין נִינְוָה וּבֵין כַּלַּח, הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה. (בראשית י, יב)

...és Reszent Ninivé és Kálách között; ez nagy város. (1Mózes 10:12.)

הָעִיר הַגְּדֹלָה – nagy város. – היא נינְוָה – Ez Ninivére utal, – שֶׁנֶּאֱמַר – amint írva van: – וְנִינְוָה הָיְתָה עִיר גְּדֹלָה לְאֱלֹהִים – „Ninive pedig nagy városa volt Istennek.”¹⁶⁷

וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת לֹדִים וְאֶת עַנְמִים וְאֶת לְהֵבִים וְאֶת נַפְתְּחִים. (בראשית י, יג)

¹⁶⁶ Ezt nem lehetséges szó szerint értelmezni, mert: 1) mi értelme van azt mondani, hogy „hatalmas vadász volt az Örökkévaló előtt”? és 2) mi ennek a jelentősége?

¹⁶⁷ Jóná 3:3.

Micráim pedig nemzette Ludimot, Anámimot, Lehávimot és Naftuhimot,
(1Mózes 10:13.)

לְהָבִים – Lehávimot. – שְׁפָנִיָּהֶם דּוֹמִים לְהֵב – Lángoló orcájuk miatt [nevezik így őket].¹⁶⁸

וְאֵת פְּתָרְסִים וְאֵת כְּסֻלְחִים אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֵת כְּפָתְרִים. (בראשית י, יד)

...és Pátruszimot és Kaszluchimot, ahonnan származtak a filiszteusok, és Kaftórimot. (1Mózes 10:14.)

– és Pátruszimot és Kaszluchimot, ahonnan származtak a filiszteusok.¹⁶⁹ – מִשְׁנֵיָּהֶם יֵצְאוּ – Mindkettejüktől származtak. – שֶׁהָיוּ פְּתָרְסִים וְכְסֻלְחִים – Mert Pátruszim és Kaszluchim – מִחֲלִיפִין מִשָּׁכַב נְשׁוֹתֵיהֶם אֶלּוּ לְאֶלּוּ – feleségeket cseréltek egymással, – וְיֵצְאוּ מֵהֶם – és a filiszteusok tőlük származtak.

וְכַנְעֵן יִלְדֵּךְ אֶת צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֵת חֵת. (בראשית י, טו)

Kanaán pedig nemzette Cidont, elsőszülöttjét és Hétet, (1Mózes 10:15.)

וְאֵת הַיְבוּסִי וְאֵת הָאֱמֹרִי וְאֵת הַגִּרְגָּשִׁי. (בראשית י, טז)

...és a Jebuszit, az Emórit, a Girgásit, (1Mózes 10:16.)

וְאֵת הַחִוִּי וְאֵת הָעַרְקִי וְאֵת הַסִּינִי. (בראשית י, יז)

...a Hivvit, az Arkit és a Szinit, (1Mózes 10:17.)

וְאֵת הָאֲרֹנִי וְאֵת הָאֱמֹרִי וְאֵת הַחֲמָתִי, וְאַחַר נִפְצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי. (בראשית י, יח)

...az Arvádit, a Cemárit és a Chamátit; azután elszéledtek a Kánaáni családjai. (1Mózes 10:18.)

– azután elszéledtek. – מֵאַחַר נִפְצוּ – Ezekből számos család ágazott szét.

וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בְּאֶכָה גְרָרָה עַד עֵזָה בְּאֶכָה סֹדְמָה וְעַמְרָה וְאֲדָמָה וְצִבְיִים עַד לְשֹׁעַ. (בראשית י, טט)

¹⁶⁸ A לְהָבִים (löhávím) szó a לְהֵב – lángol – gyökből ered.

¹⁶⁹ Hogyan lehetséges az, hogy a filiszteusok két népből eredtek?

És a Kánaáni határa volt Cidóntól Gerár felé Azzáig, Szodoma, Gomora, Adma és Cevoim felé Lásáig. (1Mózes 10:19.)

גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי – És a Kánaáni határa. – סוף ארצו – [Jelentése:] országának a vége. – כָּל גְּבוּל שְׁבַמְקָרָא – Valahányszor a גְּבוּל (*gvul*) szó szerepel a Szentírásban, – לְשׁוֹן סוּף וְקֶצֶה – az [valaminek] a „végét” vagy a „szélét” jelenti.

בְּאֶחָה – felé. – שם דָּבָר – Ez egy főnév. – וְלִי נִרְאָה – Nekem úgy tűnik, [hogyan egy kifejezés:] – כְּאִדְמָה הָאוֹמֵר לְחֶבְרוֹ – mint amikor az egyik ember azt mondja a másikat: – גְּבוּל זֶה מְגִיעַ – „Ez a határ kiterjed – פְּלוּנִי – amíg el nem érsz¹⁷⁰ eddig és eddig a helyig.”

אֵלֶּה בְּנֵי חָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְלִשְׁוֹנָתָם, בְּאַרְצֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם. (בראשית י, כ)

Ezek Chám fiai családtagjaik szerint, nyelveik szerint, országaikban, népeikben. (1Mózes 10:20.)

אֵף עַל פִּי שְׁנֵיחֶלְקוּ – **...nyelveik szerint, országaikban...** – לְלִשְׁוֹנוֹת וְאַרְצוֹת – Jóllehet nyelveik és országaik szerint különbözőek lettek, – כָּלֶם בְּנֵי חָם – mégis mind Chám leszármazottai.

וְלִשְׁם יֵלֵד גַּם הוּא, אָבִי כָּל בְּנֵי עֶבֶר אָחִי יִפֶּת הַגְּדוֹל. (בראשית י, כא)

És Sémnek is születtek fiai; ő mindazok atyja, akik a túloldalon laktak; Jefetnek, az idősebbnek fivére. (1Mózes 10:21.)

הִנֵּהרָה הָיָה – **[mindazok] atyja, akik a túloldalon laktak.**¹⁷¹ – אָבִי כָּל בְּנֵי עֶבֶר – [Mindazok atyja, akik] a folyó [túloldalán laktak,] volt Sém.

אֵינִי יוֹדֵעַ אִם יִפֶּת הַגְּדוֹל אִם – **Jefetnek, az idősebbnek fivére.** – כִּשְׁהוּא אוֹמֵר שֵׁם בֶּן – Nem tudom megmondani, ki az idősebb, Jefet vagy Sém. – מֵאֵת שְׁנֵה וְגוֹמֵר – Amikor azt mondja [a Szentírás]:¹⁷² „Sém százéves volt... – אַחַר הַמַּבּוּל – két évvel az özönvíz után,” – הָיָה אוֹמֵר יִפֶּת הַגְּדוֹל – akkor csak arra következtethetünk, hogy Jefet idősebb volt, – שְׁהָרִי בֶּן חָמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה הָיָה נֹחַ – mert Noé 500 éves volt, – כִּשְׁהִתְחִיל לְהוֹלִיד – amikor első gyermeke született¹⁷³ – וְהַמַּבּוּל – és a vízözön Noé [életének] 600-ik évében történt.¹⁷⁴ –

¹⁷⁰ A בְּאֶחָה (*boáchá*) itt igeként funkcionál.

¹⁷¹ Ebben a versben az עֶבֶר (*éver*) szót nem Sém fiának, Évernek a nevéként kell értelmezni, ily módon Sémét Éver gyermekeinek nagyapjaként azonosítva, mert hiszen nem volt-e Sém többi gyermeke gyermekinek nagyapja is egyben? Az עֶבֶר (*éver*) szót tehát itt úgy kell fordítani, hogy „a túloldal” vagy „a másik oldal.”

¹⁷² 1Mózes 11:10.

¹⁷³ Uo. 6:1.

¹⁷⁴ Uo. 7:6.

וְנִמְצָא שֶׁהַגְּדוֹל בְּבָנָיו – Következésképp legidősebb gyermeke – הָיָה בֶן מֵאָה שָׁנָה – 100 esztendő volt,¹⁷⁵ – וְשֵׁם לֹא הִגִּיעַ לְמֵאָה – Sém pedig nem érte el a 100 esztendő [kort], – עַד שְׁנַתִּים אַחַר הַמַּבּוּל – csupán két évvel az özönvíz után.¹⁷⁶

וְאָחִי יֵפֶת – Jefetnek[az idősebbnek] fivére. – וְלֹא אָחִי הָם – És Chámnak nem volt fivére [Sém]?¹⁷⁷ – שְׂאֵלוֹ שִׁנִּיָּהֶם כְּבָדוֹ אֶת אָבִיהֶם – [Chámot azért nem említi a Szentírás,] mert az első kettő tisztelte atyját, – וְזֶה בְּזֵהוּ – ez utóbbi viszont megalázta őt.

בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר, וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוּד וְאַרָם. (בראשית י, כב)

Sém fiai: Élám, Assur, Arpaksád, Lud és Arám. (1Mózes 10:22.)

וּבְנֵי אָרָם עוּץ וְחוּל וְגֵתֵר וְמֶש. (בראשית י, כג)

Arám fiai: Uc, Hul, Geter és Más. (1Mózes 10:23.)

וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת שֵׁלַח, וְשֵׁלַח יָלַד אֶת עֵבֶר. (בראשית י, כד)

És Arpaksád nemzette Selahot és Selah nemzette Ébert. (1Mózes 10:24.)

וּלְעֵבֶר יָלַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אֶחָיו יֶקְטָן. (בראשית י, כה)

Évernek pedig született két fia; az egyiknek neve Peleg, mert az ő napjaiban osztatott fel a föld, és testvérének neve Joktán. (1Mózes 10:25.)

נִפְלְגָה – osztatott fel. – וְנִתְבַּלְּבוּ הַלְשׁוֹנוֹת – Összezavarodtak a nyelvek,¹⁷⁸ – וְנִתְפָּלְגוּ בְּכָל הָעוֹלָם – és szétszóródtak a síkságról, – וְנִפְּצוּ מִן הַבְּקָעָה – és szétszóródtak az egész világon.¹⁷⁹ – לְמַדְנֵנוּ שֶׁהָיָה עֵבֶר נָבִיא – [Ebből] megtanulhatjuk, hogy Éver próféta volt, – מֵעַתָּה שֵׁם בְּנוֹ – mert a fiát¹⁸⁰ [egy olyan esemény] után nevezte el, – וְשִׁנִּינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם – [Ezt a nézetet alátámasztandó] azt tanultuk a Széder olámban,¹⁸¹ – שֶׁבְּסוּף יָמָיו – hogy [Éver]

¹⁷⁵ És ő csakis Jefet lehetett.

¹⁷⁶ Vagyis kettejük közül Jefet volt az idősebb.

¹⁷⁷ A Szentírás miért csupán Jefetről beszél mint Sém fivérééről?

¹⁷⁸ 1Mózes 11:9.

¹⁷⁹ Uo.

¹⁸⁰ Peleget.

¹⁸¹ 1. fejezet.

életének vége felé [történt], – נִתְפְּלְגוּ – hogy szétszórattak [a világban]. – שָׂאם תֹּאמֵר – Ha ugyanis azt állítanád, hogy ez életének korai [szakaszában] történt,¹⁸² [akkor miképpen tudod megmagyarázni a következőt?] – הָרִי יִקְטֹן אַחִיר – צַעִיר מִמֶּנּוּ – Joktán, az öccse, – וְהוֹלִיד כַּמָּה מִשְׁפָּחוֹת קוֹדֵם לָכֵן – már ezt¹⁸³ megelőzően számos családot nemzett, – שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְטֹן יֶלֶד וְגוֹמֵר – amint írva van:¹⁸⁴ „És Joktán nemzette, stb.” – וְאַחַר כֵּן – [Csupán] ezt követően [mondja a Szentírás azt, hogy] – וַיְהִי כֹל הָאָרֶץ וְגוֹמֵר – „És az egész földnek [egy] volt, stb.”¹⁸⁵ – וְאִם תֹּאמֵר – S ha azt állítanád, – הוּא בְּאֶמְצַע יָמָיו – hogy [a szétszórátás] életének delén [következett be], – לֹא לָא לְפָרֵשׁ – [akkor én erre azt felelném, hogy] a Szentírás nem ködösíteni, hanem [mindig] tisztázni akar.¹⁸⁶ – הָא לְמִדָּתָא – Ebből tehát arra következtethetsz, – שֶׁבְשֵׁנַת מוֹת פֶּלֶג נִתְפְּלְגוּ – hogy Peleg halálának évében szórattak szét.

וַיִּקְטֹן יֶלֶד אֶת אֶלְמוֹרַד וְאֶת שֶׁלֶף, וְאֶת חֲצַרְמֹנֶת וְאֶת יָרַח. (בראשית י, כו)

És Joktán nemzette Álmódádot, Sálefet, Chácármávetet és Járáchet;
(1Mózes 10:26.)

יִקְטֹן – És Joktán.¹⁸⁷ – שֶׁהָיָה עֲנוּ וּמִקְטִין עֲצוּמוֹ – Mivel szerény volt és keveset gondolt magáról, – לָכֵן זָכָר – kiérdemelte, – לְהַעֲמִיד כֹּל הַמִּשְׁפָּחוֹת הַלְלוּ – hogy ő alapíthassa meg ezeket a családokat.

חֲצַרְמֹנֶת – Chácármávetet.¹⁸⁸ – עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ – Városa miatt nevezték így. – דְּבָרֵי אַגְדָּה – Ez áll az Ágádában.¹⁸⁹

וְאֶת הַדּוֹרָם וְאֶת אוּזַל וְאֶת דִּקְלָה. (בראשית י, כז)

Hadórámot, Uzált és Diklát; (1Mózes 10:27.)

¹⁸² És hogy az esemény valószínűleg még azt megelőzően történt, hogy ő elnevezte Peleget, ily módon cáfolva az állítást, hogy próféta volt...

¹⁸³ Vagyis a szétszórátást.

¹⁸⁴ A következő versben.

¹⁸⁵ 11:1.

¹⁸⁶ Vagyis az „élete delén” túlságosan tág időtartam, hogysem azt vonatkoztatási pontnak lehetne használni Peleg valamely életeseményét illetően, hiszen Peleg 500 évig élt!

¹⁸⁷ A יִקְטֹן (joktán) elnevezés a קָטָן (kátán) [„kicsi”] szóból ered.

¹⁸⁸ A חֲצַרְמֹנֶת (chácármávet) elnevezés a חֲצַר מָוֶת (chácár mávet) [„a halál udvara”, „sírkert, temető”] szavak összevonásából ered.

¹⁸⁹ Midrás Brésit rábá 37:8.

וְאֵת עֹבֵל וְאֵת אַבִּימָאֵל וְאֵת שֶׁבַא. (בראשית י, כח)

Óbált, Abimáélt és Sebát; (1Mózes 10:28.)

וְאֵת אוֹפֵר וְאֵת חַוִּילָה וְאֵת יוֹכָב, כָּל אֵלֶּה בְּנֵי יִקְטָן. (בראשית י, כט)

Ófirt, Havilát és Jóbábot; mindezek Joktán fiai voltak. (1Mózes 10:29.)

וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמִּשְׁא, בְּאֶרֶץ סִפְרָה הַר הַקָּדָם. (בראשית י, ל)

És lakhelyük volt Mésától Szefér felé a Kelet hegyéig. (1Mózes 10:30.)

אֵלֶּה בְּנֵי שֵׁם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְלִשְׁנָתָם, בְּאֶרֶצְתָּם לְגוֹיָהֶם. (בראשית י, לא)

Ezek Sém fiai családjaik szerint, nyelveik szerint, országaikban népeik szerint. (1Mózes 10:31.)

אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי נֹחַ לְתוֹלְדוֹתָם בְּגוֹיָהֶם, וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בְּאֶרֶץ אַחַר הַמַּבּוּל. (בראשית י, לב)

Ezek Nóé fiainak családjai nemzetségeik szerint népeikkel, és ezek közül váltak külön a népek a földön az özönvíz után. (1Mózes 10:32.)

וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת, וּדְבָרִים אֶחָדִים. (בראשית יא, א)

És az egész földnek egy volt a nyelve és egyféle volt a beszéde. (1Mózes 11:1.)

שְׂפָה אֶחָת – ...egy volt a nyelve... – לְשׁוֹן הַקָּדָשׁ – [Ez a nyelv] a szent nyelv, [a héber volt].¹⁹⁰

וּדְבָרִים אֶחָדִים – ...és egyféle volt a beszéde. – באו בַּעֲצָה אַחַת – Azaz egy tervvel jöttek – וְאָמְרוּ לֹא כָּל הַיָּמֵנוּ – és mondták: „[Istennek] nincs joga ahhoz, – שְׂפָחוּר לֹא אֵת הַעֲלִיּוֹנִים – hogy a mennyet egyedül a Maga számára válassza ki. – נַעֲלֶה – Nosza menjünk fel az égbe, – וְנַעֲשֶׂה עִמּוֹ מְלִחָמָה – és szálljunk hadba Vele!” – לְרַקִּיעַ – [A דְּבַר אַחַר – [A דְּבַר אַחַר (udvárim áchádím)] egy másik magyarázata: – עַל יְחִידוֹ – [Istenkáromló módon beszéltek] az univerzum Egyedüli Létezőjéről. – דְּבַר אֶחָדִים – A דְּבַר אַחַר וּדְבָרִים אֶחָדִים – A דְּבַר אַחַר וּדְבָרִים אֶחָדִים – Azt mondták: – אַחַת לְאֵלֶּיךָ וְשֵׁשׁ מְאוֹת וְחֲמִשִּׁים וְשָׁשׁ שָׁנִים – „1656 évente

¹⁹⁰ Lásd Rási 1Mózes 2:23., ahol kimutatja, hogy a világ héber nyelven teremtett. Ha tehát csak egyetlen nyelv létezett, akkor az nyilván a héber volt.

egyszer¹⁹¹ – הֶרְקִיעַ מִתְמוּטָט – az égbolt összeroskad, – כָּשֶׁם שֶׁעָשָׂה בִּימֵי הַמַּבּוּל – mint az Özönvíz idején. – באו וְנַעֲשֶׂה לוֹ סְמוּכוֹת – Nosza, [ezúttal készüljünk fel rá, és] készítsünk támasztékot neki!”

וַיְהִי בְּנִסְעֵם מִקְדָּם, וַיִּמְצְאוּ בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם. (בראשית יא, ב)

És történt, hogy amidón keletről elvonultak, találtak egy síkságot Sineár országában és ott letelepedtek. (1Mózes 11:2.)

בְּנִסְעֵם מִקְדָּם – És történt, hogy amidón keletről elvonultak. – שָׁהִיו יוֹשְׁבִים – וַיְהִי מוֹשְׁבָם – amint írva van fentebb:¹⁹² – כְּדִכְתִּיב לְמַעַלָּה – [Keletről,] ahol éltek, – וַיִּנְסְעוּ – „És lakhelyük volt [Mésától Szefer felé] a Kelet hegyéig.” – וַיִּמְצְאוּ מְקוֹם לְהִתְחַזֵּק אֹת – Elvonultak onnét, – לְתוֹר לָהֶם – hogy keressenek maguknak – וְלֹא מִצְאוּ אֶלָּא שִׁנְעָר – és csupán Sineárt találták.

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הֲבָה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה, וְתִהְיֶה לָּהֶם הַלְּבָנָה לְאֶבֶן וְהַחֲמֶר הִזֶּה לָּהֶם לְחֲמֶר. (בראשית יא, ג)

És szóltak egymáshoz: „Nosza, vessünk vályogot és égessük téglává.” És a téglá szolgált nekik kő gyanánt, a gyanta pedig vakolatul. (1Mózes 11:3.)

מִצְרַיִם – egymáshoz. – אִמָּה לְאִמָּה – Az egyik nép a másikhoz, – כּוּשׁ לְכּוּשׁ – Micráim¹⁹³ Kushoz, – וְכּוּשׁ לְפּוּט וּפּוּט לְכּוּשֵׁן – Kus Puthoz, és Put Kánaánhoz.

הֲבָה – Nosza. – [Jelentése:] „Készüljete fel!” – הַזְּמִינוּ עֲצָמְכֶם – Valahányszor a הֲבָה (hává) [szó] szerepel [a Szentírásban], az felkészülést jelent, – שְׂמֻכֵּינִים עֲצָמָן – vagyis, hogy készüljenek fel – או לְמַשָּׂא – vagy valamilyen vállalkozás [kivitelezésére]. – הֲבָה [Tehát] – הַזְּמִינוּ אֶפְרַיקֵי־רַבְלָעַז – „Készülj fel!”, ófranciául *apparieller*.

לְבָנִים – téglává.¹⁹⁴ – שְׂאִין אֲבָנִים בְּבָבֶל – Mert Babelben¹⁹⁵ nincsenek kövek, – שְׂהִיא בְּקַעָה – az ugyanis egy síkság.

¹⁹¹ Ennyi idő telt el a Teremtés és az Özönvíz között.

¹⁹² 10:30.

¹⁹³ Egyiptom.

¹⁹⁴ Miért nem követ használtak az építkezéshez, amint az szokásos volt akkoriban?

¹⁹⁵ A követ pedig hegyekből fejtik.

וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה – és égessük [ki]. – כָּךְ עוֹשִׂין הַלְבָנִים – Ezzel a módszerrel készül a téglá, – שְׂקוּרִים טִיּוּל"ש בְּלֻעֵז – ófranciául *tuilles*. – שׁוֹרְפִים אוֹתָם בְּכַבְשָׁן – Kemencében égetik ki.

לְחֹמֶר – vakolatul. – לְטוּחַ הַקִּיר – A fal bevakolása céljából.

וַיֹּאמְרוּ הֵבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם, פֶּן נִפּוֹץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ.
(בראשית יא, ד)

És így szóltak: „Nosza, építsünk magunknak várost és tornyot, amelynek csúcsa az égig érjen, és szerezzünk magunknak nevet, hogy el ne széledjünk az egész földön.” (1Mózes 11:4.)

פֶּן נִפּוֹץ – hogy el ne széledjünk. – [Jelentése:] שְׁלֵא יָבִיא עָלֵינוּ שׁוֹם מִכָּה – Nehogy [az Örökkévaló] valamilyen csapással sújtson bennünket, – לְהִפְיָצֵנוּ מִכָּאֵן – hogy szétkergessen minket innét.

וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאוֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל, אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם. (בראשית יא, ה)

És leszállott az Örökkévaló, hogy megtekintse a várost és a tornyot, amelyet az ember fiai maguknak építettek. (1Mózes 11:5.)

לֹא – És leszállott az Örökkévaló, hogy megtekintse.¹⁹⁶ – וַיֵּרֶד ה' לִרְאוֹת אֶלָּא בָּא לְלַמֵּד – [Igazából] nem volt szüksége arra, hogy ezt megtegye. – הִצְרִיךְ לְכֹף לְדַיְיָנִים – [Csupán] a bírakat kívánta ezzel arra tanítani, – שְׁלֵא יִרְשִׁיעוּ הַנְּדוּן – hogy ne ítéljék el a vádlottakat – עַד שִׁירְאוּ וַיְבִינוּ – mielőtt nem látták [az esetet] és nem értették meg [azt]. – בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַנְחומָא – [Ez a magyarázat] a Midrás Rabbi Tánchumában [található].¹⁹⁷

בְּנֵי הָאָדָם – az ember fiai. – אֵלָּא בְּנֵי מִי – De hát ki másnak a gyermekei lehetnek volna? – שָׁמָא בְּנֵי חַמּוּרִים וּגְמִלִים – Netán szamarak vagy tevék gyermekei? – אֵלָּא בְּנֵי אָדָם הָרֹאשׁוֹן – [Nem erről van szó,] hanem, hogy Ádám *hárison* gyermekei [voltak], – שְׁכַפָּה אֶת הַטּוֹבָה וְאָמַר – [mivel olyanok voltak, akárcsak ő,] aki hálátlanságot tanúsított, amikor azt mondta: – הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי – „Az asszony, akit mellém adtál.”¹⁹⁸ – אֵף אֵלוּ כְּפוּ בַטּוֹבָה – Ezek az emberke szintúgy hálátlanak voltak, – לְמַרּוֹד – amennyiben fellázadtak Ellene, – בְּמִי שֶׁהִשְׁפִיעַם טּוֹבָה – Aki

¹⁹⁶ Miért kellett az Örökkévalónak, aki mindent tud és mindent lát, „leszállani, hogy megtekintse”?

¹⁹⁷ 18. fejezet. Lásd még az 1Mózes 18.21-hez írt Rási-kommentárt.

¹⁹⁸ 1Mózes 3:12.

jóindulattal viseltetett irántuk, – ומִלְטָם מִן הַמַּבּוּל – amikor megmentette őket az özönvíztől.¹⁹⁹

וַיֹּאמֶר יְהוָה הֲזֶה הַנֶּחָשׁ אֲחַד וְשָׂפָה אַחַת לְכָלֶם וְזֶה הַחֹלֶם לַעֲשׂוֹת, וְעַתָּה לֹא יִבְצֵר מֵהֶם כָּל אִשָּׁר
יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת. (בראשית יא, ו)

És szólott az Örökkévaló: „Íme egy nép ez és egy a nyelvük, ez pedig kezdete annak, amit művelnek, most már semmi sem lesz elérhetetlen előttük, amit alkotni szándékoznak. (1Mózes 11:6.)

הֲזֶה הַנֶּחָשׁ – **Íme egy nép ez.** – כָּל טוֹבָה זוּ יֵשׁ עִמָּהֶם – Minden [olyan] előnnyel rendelkeznek, – שָׂעַם אֶחָד הֵם וְשָׂפָה אַחַת לְכָלֶם – [ami annak köszönhető, hogy] egy nép és egy közös nyelvük van, – וְדָבָר זֶה הַחֹלִי לַעֲשׂוֹת – és most ezt készülnek cselekedni.²⁰⁰

הַחֹלֶם – kezdete annak, amit művelnek.²⁰¹ – כְּמוֹ אֲמָרָם – Mint [a következő esetek]ben: „[Ők] azt mondták,” – עֲשׂוּתָם – „[Ők] azt tették,” – הִתְחִילוּ הֵם לַעֲשׂוֹת – vagyis [ők] elkezdték csinálni.

לֹא יִבְצֵר מֵהֶם וְגוֹמֵר לַעֲשׂוֹת – már semmi sem lesz elérhetetlen előttük, amit alkotni [szándékoznak]. – בְּתַמִּיחָה – Ez egy döbbsent kérdés.²⁰² – יִבְצֵר לְשׁוֹן – **יִבְצֵר** (*jibácér*) azt jelenti „meggátolni,” – כְּתַרְגוּמוֹ – ahogyan [Onkelosz] fordítja. – יְדוּמָה לוֹ יִבְצֹר רוּחַ נְגִידִים – Hasonlóan: „aki megtöri a fejedelmek büszkeségét.”²⁰³

הֲבֵה נִרְדָּה וְנִבְלָה שָׁם שְׂפָתָם, אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ. (בראשית יא, ז)

Nosza, szálljunk le és zavarjuk össze nyelvüket, hogy ne értsék meg egymás beszédét.” (1Mózes 11:7.)

¹⁹⁹ Ezért nevezi őket a Szentírás בְּנֵי הָאָדָם (*bné háádám*)-nak, azaz Ádám fiainak, mert láthatóan örökölték tőle a hálátlanság vonását.

²⁰⁰ Vagyis éppen az Örökkévaló által nekik biztosított előny volt oka a lázadásuknak.

²⁰¹ A **הַחֹלֶם** (*háchilám*) szó szerint azt jelenti, hogy „az ő kezdetük”. Az „ő [valamilyük]” névmás utalhatna éppen „a városra és benne a toronyra,” azonban nem ez a helyzet, mert ebben a mondatban az Örökkévaló nem tesz említést ezekről. Ő csupán az emberekre utal, ezért Rási is úgy magyarázza, hogy az emberekre történik utalás – azaz: „[Ők] elkezdték ezt csinálni.”

²⁰² Vagyis: Hát semmi nem fogja meggátolni őket abban, hogy ezt tegyék?

²⁰³ *Zsoltárok* 76:13.

הָהָה גָּרְדָה – Nosza, szálljunk le.²⁰⁴ – בְּבֵית דִּינּוֹ נִמְלָךְ – Megtanácskozta [a dolgot] mennyei udvartartásával, – מֵעֲנוּתָהּ יִתְרָה – mérhetetlen szerénységéből kifolyólag.²⁰⁵

הָהָה – Nosza. – מִדָּה כְּנִגְדַּ מִדָּה – [A] viszonyosság [elve alapján]. – הֵם אָמְרוּ הָהָה – Ők azt mondták: „Nosza, építsünk,”²⁰⁶ – וְהוּא כְּנִגְדָם מָדַד – mire Ő ennek megfelelő [büntetést] mért ki, – וְאָמַר – mondván: – הָהָה גָּרְדָה – „Nosza, szálljunk le.”

וְנִבְלָה – és zavarjuk össze. – וְנִבְלָלָה – [Jelentése:] zavarjuk össze. – נִי”ן וְה”א – A [szó]végi ה [a gyökérhez] van hozzátoldva, – אֲחֵרוּנָה יִתְרָה – mint a גָּרְדָה (nérdá)²⁰⁸ [szó] ה-[Jelentése:].

וְהָ שְׂאֵל לְבָנָה – Az egyik téglát kér, – וְהָ שְׂאֵל לְבָנָה – Az egyik téglát kér, – וְהָ שְׂאֵל לְבָנָה – mire a másik habarcsot hoz neki. – וְהָ שְׂאֵל לְבָנָה – [Erre az előbbi] rátámad²⁰⁹ – וּפִיָּע אֶת מוֹחוֹ – és betöri a fejét.

וַיַּפֵּץ יְהוָה אֶתְּם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ, וַיַּחֲדְלוּ לְבַנֵּת הָעִיר. (בראשית יא, ח)

És elszélesztette őket az Örökkévaló onnan az egész föld színén és abbahagyták a város építését. (1Mózes 11:8.)

וַיַּפֵּץ ה' אֹתָם מִשָּׁם – És elszélesztette őket az Örökkévaló onnan.²¹⁰ – הִזָּה – Amit mondta: „hogya el ne széledjünk,” – נִתְקַיְּמָה עֲלֵיהֶם – [akaratauk ellene] bekövetkezett. – וְהוּא שָׂאֵל מִלְּמָה – Erre [utalt] Salamon [király, amikor] azt mondta: – מִגִּוְרַת רֶשַׁע הִיא – „Utoléri a bűnöst az, amitől retteg.”²¹¹

עַל כֵּן קָרָא שְׂמָהּ בְּכָל כִּי שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ, וּמִשָּׁם הִפִּיעָם יְהוָה עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ.
(בראשית יא, ט)

²⁰⁴ Kihez intézte az Örökkévaló ezt a felszólítást?

²⁰⁵ Lásd az 1:26-hoz írt Rási-kommentárt.

²⁰⁶ 4. vers.

²⁰⁷ Vagyis amikor a נ megelőzi az ige gyökét.

²⁰⁸ A „szálljunk alá” általában גָּרַד lenne. Itt a ה egy toldalék.

²⁰⁹ Mérgében, hogy a másik nem téglát hozott neki.

²¹⁰ Az ebben a versben olvasható וַיַּפֵּץ ה' (vájáfec Hásém) és a következő versben olvasható וּמִשָּׁם הִפִּיעָם (umisám heficám) ismétlésnek tűnik.

²¹¹ Példabeszédek 10:24.

Azért nevezték el Bábelnek, mert ott összezavarta az Örökkévaló az egész világ nyelvét és onnan elszélesztette őket az Örökkévaló az egész föld színén. (1Mózes 11:9.)

ומשם הפיצם – és onnan elszélesztette őket [az Örökkévaló]. – למד – Ez azt tanítja, – שאין להם חלק – hogy nem kapnak részt – לעולם הבא – az Eljövendő Világban.²¹² – וְכִי אֵי זוּ קִשְׁיָהּ – Kinek [a vétkei] voltak súlyosabbak? – שֶׁל דּוֹר הַמְּבּוּל – A vízözön nemzedékének [vétkei] – או שֶׁל דּוֹר הַפְּלִגָּה – vagy a szétszóratás nemzedékének [vétkei]? – אֵלּוּ לֹא פָּשְׁטוּ יָד בְּעֵקֶר – Az előbbi nem emelte fel kezét Isten ellen, – וְאֵלּוּ פָּשְׁטוּ יָד בְּעֵקֶר – az utóbbi viszont felemelte a kezét Isten ellen, – הַלְלִיחַם בּוֹ – hogy hadba szálljon Ellene.²¹³ – וְאֵלּוּ נִשְׁטְפוּ – Az előzőt [mégis] elárasztotta [és vízbe fojtotta az Örökkévaló], – מִן הָעוֹלָם – míg az utóbbi nem pusztult ki a világból! – אֲלֵא שְׂדוֹר הַמְּבּוּל – [A válasz] azonban [erre az, hogy] a vízözön nemzedéke – הָיוּ גְזֻלָּנִים וְהִיָּתָה מְרִיבָה בֵּינֵיהֶם – rablókából állt, és viszály dúlt közöttük, – לְכַף נֶאֱבְדוּ – ezért elpusztította őket [az Örökkévaló]. – וְאֵלּוּ הָיוּ נוֹהֲגִים – Ezek²¹⁴ azonban szeretettel és barátsággal viseltettek [egymás iránt], – שֶׁנֶּאֱמַר שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אַחֲדִים – amint írva van: „és egy a nyelvük.” – לְמַדָּת – [Ebből] azt tanulhatod meg, – שֶׁשְׁנֵאוֹי הַמְּחַלְקֵת – hogy a viszály gyűlöletes [dolog] – וְגֵדוּל הַשְּׁלוֹם – a békesség pedig nagyszerű.

אֵלֶּה תּוֹלְדֵת שֵׁם שֵׁם בֶּן מֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת אַרְפַּכְשָׁד, שְׁנַתִּים אַחַר הַמְּבּוּל. (בראשית יא, י)

Ezek Sém nemzetségei; Sém százéves volt, midőn nemzette Árpáchsádót, két évvel az özönvíz után. (1Mózes 11:10.)

כִּשְׁהוֹלִיד אֶת אַרְפַּכְשָׁד שְׁנַתִּים אַחַר הַמְּבּוּל – שֵׁם בֶּן מֵאֵת שָׁנָה – Sém százéves volt. – Amikor nemzette Árpáchsádót, két évvel az özönvíz után.

וַיְחִי שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת. (בראשית יא, יא)

És Sém élt, miután nemzette Arpaksádót, ötszáz évet és nemzett fiakat és leányokat. (1Mózes 11:11.)

וַאֲרַפְכְּשָׁד חֵי חֲמִשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וַיּוֹלֵד אֶת שֶׁלַח. (בראשית יא, יב)

Arpaksád pedig élt harmincöt évet és nemzette Selahot. (1Mózes 11:12.)

²¹² Vagyis a Babel tornyát építő nemzedék.

²¹³ Nyilvánvaló hát, hogy ez utóbbinak a vétke súlyosabb.

²¹⁴ Vagyis a Babel tornyát építő nemzedék.

וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֵת שְׁלַח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת.
(בראשית יא, יג)

És élt Arpaksád, miután nemzette Selahot, négyszázhárom évet és nemzett fiaikat és leányokat. (1Mózes 11:13.)

וַשְׁלַח חֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וַיּוֹלֶד אֶת עֶבֶר. (בראשית יא, יד)

És Selah élt harminc évet és nemzette Ébert. (1Mózes 11:14.)

וַיְחִי שְׁלַח אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֵת עֶבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת. (בראשית יא, טו)

És Selah élt, miután nemzette Ébert, négyszázhárom évet és nemzett fiaikat és leányokat. (1Mózes 11:15.)

וַיְחִי עֶבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וַיּוֹלֶד אֵת פֶּלֶג. (בראשית יא, טז)

És éber élt harmincnégyszáz évet és nemzette Peleget. (1Mózes 11:16.)

וַיְחִי עֶבֶר אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֵת פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת. (בראשית יא, יז)

És élt Éber, miután nemzette Peleget, négyszázharminc évet és nemzett fiaikat meg leányokat. (1Mózes 11:17.)

וַיְחִי פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וַיּוֹלֶד אֶת רְעוּ. (בראשית יא, יח)

És Peleg élt harminc évet és nemzette Reut. (1Mózes 11:18.)

וַיְחִי פֶּלֶג אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֵת רְעוּ תִשַׁע שָׁנִים וּמֵאוֹת שָׁנָה, וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת. (בראשית יא, יט)

És Peleg élt, miután nemzette Reut, kétszázkilenc évet és nemzett fiaikat meg leányokat. (1Mózes 11:19.)

וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וַיּוֹלֶד אֶת שְׂרוּג. (בראשית יא, כ)

És Reu élt harminckét évet és nemzette Szerugot. (1Mózes 11:20.)

וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת שְׂרוּג שְׁבַע שָׁנִים וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה, וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת. (בראשית יא, כא)

És Reu élt, miután nemzette Szerugot, kétszázhet évet és nemzett fiaikat és leányokat. (1Mózes 11:21.)

וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וַיּוֹלֶד אֶת נַחֹר. (בראשית יא, כב)

És Szerug élt harminc évet és nemzette Náhórt. (1Mózes 11:22.)

וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת נַחֹר מֵאֲתַיִם שָׁנָה, וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת. (בראשית יא, כג)

És Szerug élt, miután nemzette Náhórt, kétszáz évet és nemzett fiaikat meg leányokat. (1Mózes 11:23.)

וַיְחִי נַחֹר חֲשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וַיּוֹלֶד אֶת תְּרַח. (בראשית יא, כד)

Náhór pedig élt huszonkilenc évet és nemzette Terahot. (1Mózes 11:24.)

וַיְחִי נַחֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת תְּרַח חֲשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה, וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת. (בראשית יא, כה)

És Náhór élt, miután nemzette Terahot, száztizenkilenc évet és nemzett fiaikat meg leányokat. (1Mózes 11:25.)

וַיְחִי תְּרַח שֶׁבַע עֶשְׂרִים שָׁנָה, וַיּוֹלֶד אֶת אַבְרָם אֶת נַחֹר וְאֵת הָרָן. (בראשית יא, כו)

Terah élt hetven évet és nemzette Ábrámot, Náhórt és Háránt. (1Mózes 11:26.)

וְאַלְהָה תּוֹלְדוֹת תְּרַח הוֹלִידוֹ אֶת אַבְרָם אֶת נַחֹר וְאֵת הָרָן, וְהָרָן הוֹלִיד אֶת לוֹט. (בראשית יא, כז)

Ezek Terah nemzetségei: Terah nemzette Ábrámot, Náhórt és Háránt, és Hárán nemzette Lótót. (1Mózes 11:27.)

וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תְּרַח אָבִיו, בְּאֶרֶץ מוֹלְדוֹתוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים. (בראשית יא, כח)

Hárán meghalt atyja, Terách színe előtt, szülőföldjén, Ur-Kaszdimban. (1Mózes 11:28.)

עַל פְּנֵי תְּרַח אָבִיו – Hárán meghalt atyja, Terách színe előtt. – בְּחַיֵּי אָבִיו – [Jelentése:] még atyja életében. – וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה יֵשׁ אֲמָרִים – A Midrás Ágádá [mindazonáltal] azt állítja,²¹⁵ – שְׁעַל יְדֵי אָבִיו מָת – [hogyan ezt jelenti, hogy saját] atyja volt halálának az okozója, – שֶׁקָּבַל תְּרַח עַל אֲבָרָם בְּנֵי לִפְנֵי נִמְרוֹד – Terách ugyanis panaszt tett Nimródnál fiára, Ábrámra, – עַל שִׁכְתָּת אֶת צְלָמִיר – amiért az összetörte a bálványait,²¹⁶ – וְהִשְׁלִיכוּ לְכַבְשֵׁן הָאֵשׁ – mire ő [ti. Nimród] behajította [Ábrámot] egy tüzes kemencébe. – וְהָרֵן יוֹשֵׁב וְאוֹמֵר בְּלִבּוֹ – Hárán várt és azt mondta magában: – אִם וְאִם נִמְרוֹד – „Ha Ábrám győzedelmeskedik, az ő pártját fogom, – אֲבָרָם נּוֹצֵחַ אֲנִי מִשְׁלֹו וְכִשְׁנָצֵל – ha viszont Nimród győzedelmeskedik, akkor meg az övét.” – נּוֹצֵחַ אֲנִי מִשְׁלֹו אֲבָרָם – Amikor aztán Ábrám megmenekült, megkérdezték Háránt: – אֲבָרָם אָמְרוּ לוֹ לְהָרֵן – Kinek az oldalán állsz? – אֲמַר לָהֶם הָרֵן מִשְׁלֵי אֲבָרָם אֲנִי – Hárán azt felelte nekik: „Én Ábrám oldalán állok,” – הִשְׁלִיכוּהוּ לְכַבְשֵׁן הָאֵשׁ – [mire aztán] behajították őt a tüzes kemencébe, – וְנִשְׂרַף – és ő [halálra] égett. – וְזֶהוּ אוֹר בְּשָׂדִים – Erre [utal] az Ur Kászdim [név is].²¹⁷ – וּמְנַחֵם בֶּן סְרוּיָק פֶּרֶשׁ אוֹר בְּקַעָה – Menáchem ibn Szruk mindazonáltal „völgy”-nek fordítja az אוֹר (ur) szót, – וְכֵן בְּאוֹרִים כְּבָדוֹ ה' – mint a „Dicsérjétek az Örökkévalót a völgyekben”²¹⁸ – וְכֵן מְאוֹרֵת צְפֹנֹנִי – és a „viperafészeknél”²¹⁹ [szövegrészekben]. – כָּל חוֹר וּבְקַע עֲמוֹק קְרוּי אוֹר – Minden üreget és mély hasadékot אוֹר (ur)-nak neveznek.

וַיִּקַּח אֲבָרָם וַנְּחֹר לָהֶם נָשִׁים, שָׁם אֶשֶׁת אֲבָרָם שָׂרִי וְשָׁם אֶשֶׁת נְחֹר מְלָכָה בַת הָרֵן אֲבִי מְלָכָה וְאָבִי יִצְחָק. (בראשית י"א, כ"ט)

Ábrám és Náchór feleségeket vettek maguknak; Ábrám feleségének neve Száraj és Náchór feleségének neve Milka, Hárán leánya, aki atyja Milkának és atyja Jiszkának. (1Mózes 11:29.)

²¹⁵ Brésit rábá 38:13.

²¹⁶ Terách abból élt, hogy bálványokat készített és árult. Egy alkalommal Terách az ifjú Ábrámra bízta a bálványokat. Beállított hozzájuk egy asszony egy csokor virággal és arra kérte Ábrámot, hogy mutassa be azt áldozat gyanánt a bálványoknak. Ábrám erre fogott egy baltát, összetörte vele a bálványokat, a baltát pedig a legnagyobb bálvány kezébe helyezte. Amikor aztán Terách hazatért és látta, hogy mi történt, azt kérdezte Ábrámtól: „Ki tette ezt?” Ő így felelt: „Egy asszony hozott egy csokor virágot a bálványoknak áldozati felajánlás gyanánt. Amikor én felajánlottam azt a bálványoknak, ők veszekedni kezdtek, mert mindegyikük magának követelte, hogy ő ehessen először. Erre egyszer csak fogta magát ez a legnagyobb, kezébe kapta a baltát és összezúzta a többi.” Terách megértette, hogy Ábrám őt és a bálványait gúnyolja ezzel a történettel, mire elment és bepanaszolta őt Nimródnál.

²¹⁷ Ur Kászdim azt jelenti, hogy a káldeusok tüze.

²¹⁸ Jesájá 24:15.

²¹⁹ Uo. 11:8.

יִסְכָּה – Jiszkának. – זו שָׂרָה – Ez Sára. – על שם שְׂסוּכָה – [Azért nevezték így,] mert képes volt látni²²⁰ a jövőt – בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ – isteni ihletettségen révén, – וְשֶׁהִל סוּכִין – és mert mindenki az ő szépségét bámulta. – וְעוֹד יִסְכָּה לְשׁוֹן נְסִיכוּת – Más [magyarázatok szerint] a יִסְכָּה (jiszká) [névnek] ugyanaz a gyöke, mint a נְסִיכָה (nöszychá) [„nemesség” szónak], – כְּמוֹ שָׂרָה לְשׁוֹן שָׂרָה – amiképpen a שָׂרָה (szará) gyöke ugyanaz, mint a שָׂרָה (szörára) [„uralkodás” szó gyöke].

וְתֵהִי שָׂרִי עֲקָרָה, אֵין לָהּ וְלֹד. (בראשית יא, ל)

És Száraj magtalan volt, nem volt neki gyermeke. (1Mózes 11:30.)

וַיִּקַּח תְּרַח אֶת אַבְרָם בְּנֹו וְאֶת לוֹט בֶּן הָרֵן בֶּן בְּנֹו וְאֶת שָׂרִי כַלְתּוֹ אִשְׁתּוֹ אַבְרָם בְּנֹו, וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לְלֶקֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד חֶרֶן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם. (בראשית יא, לא)

És Terách vette fiát Ábrámot és unokáját Lótót, Hárán fiát és menyét Szárajt, fiának, Ábrámnak feleségét, és elment velük Ur-Kaszdimból, hogy Kánaán országába menjenek; és elérkeztek Cháránig és ott letelepedtek. (1Mózes 11:31.)

– és elment velük. – וַיֵּצְאוּ תְּרַח וְאַבְרָם – Terách és Ábrám elment – עִם לוֹט וְשָׂרִי – Lóttal és Szárajjal együtt.

וַיְהִיו יְמֵי תְּרַח חֲמֵשׁ עָשָׂר וּמֵאוֹת שָׁנָה, וַיָּמָת תְּרַח בְּחֶרֶן. (בראשית יא, לב)

És Terách napjai voltak kétszázöt év és Terách meghalt Cháránban. (1Mózes 11:32.)

– לְאַחַר שֵׁיצָא אַבְרָם מֶחֶרֶן – **és Terách meghalt Háránban.**²²¹ – Az után [halt meg] miután Ábrám már elhagyta Cháránt, – וַיָּבֹא לְאֶרֶץ כְּנָעַן – megérkezett Kánaán országába – וְהָיָה שָׁם יוֹתֵר מֵשָׁשִׁים שָׁנָה – és már több mint hatvan éve ott élt. – שְׁהָרִי כְּתִיב – Hiszen az áll [a Szentírásban]: – וְאַבְרָם בֶּן חֲמֵשׁ עָשָׂר – „Ábrám pedig hetvenöt esztendő volt, – בְּצֵאתוֹ מֶחֶרֶן – mikor Cháránból kivándorolt.”²²² – וְתְּרַח בֶּן שִׁבְעִים שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד אַבְרָם – Terách hetvenéves volt, amikor Ábrám született,²²³ – הָרִי מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְחֲמֵשׁ לְתְּרַח – vagyis Terách 145 éves volt, – כְּשֵׁיצָא אַבְרָם מֶחֶרֶן – amikor Ábrám elhagyta Cháránt, – עַד־ן

²²⁰ יִסְכָּה = látni.

²²¹ Terách igazából több évvel később halt meg. Akkor hát miért ezen a ponton említi a Tóra Terách halálát?

²²² 1Mózes 12:4.

²²³ 26. vers.

וְלִמָּה הִקְדִּים – s így még sok-sok év hátra volt az életéből.²²⁴ – וַשָּׂאָרוּ מִשְׁנוֹתָיו הֶרְבֵּה תָּרַח אֶת־לִי הַכְּתוּב מִיתוֹ שֶׁל תֵּרַח שְׁלֹא יֵהָא הֶרְבֵּה – hogy Ábrám elindult volna [Cháránból]? – לִיְצִיאָתוֹ שֶׁל אֲבָרָם – Azért, hogy az esetet²²⁵ ne verjék nagydobra, – וַיֵּאמְרוּ – nehogy azt mondják [az emberek], – לֹא קָיָם אֲבָרָם אֶת כְּבוֹד אָבִיו – hogy „Ábrám nem tanúsított tiszteletet atyja iránt, – שֶׁהִנִּיחוֹ וְקָן וְהִלֵּךְ לוֹ – mert magára hagyta őt öregségére.”²²⁶ – מֵת לִפְיֵךְ קָרְאוּ הַכְּתוּב מֵת – A Szentírás a következő okból beszél róla úgy, mint halotról: – שֶׁהִרְשָׁעִים אָף בַּחַיִּים קְרוּיִם מְתִים – mert a gonoszokat még életükben halottnak nevezik,²²⁷ – וְהַצְדִּיקִים אָף בְּמִיתָתָן קְרוּיִם חַיִּים – az igazakat viszont halálukban is élőknek tekintik, – שֶׁנֶּאֱמַר – amint írva van:²²⁸ – וּבִנְיָהוּ בֶן יְהוֹדָע בֶּן אִישׁ חַי – „Benájáhu ben Jehojáda, egy élő ember fia.”²²⁹

בְּחָרָן – Cháránban. – הַנוּיָן הַפּוּקָה – A ן fordított [helyzetű],²³⁰ – לֹאמַר לָךְ – hogy tudassa veled, – עַד אֲבָרָם – hogy amíg Ábrám [meg nem jelent], – חָרָן אָף שֶׁל – az Örökkévaló haragot táplált a világ iránt.²³¹

²²⁴ Vagyis még 60 évet élt, hiszen 205 éves korában halt csak meg.

²²⁵ Vagyis azt, hogy Ábrám még atyja életében elhagyta Cháránt.

²²⁶ A kérdés mindazonáltal továbbra is kérdés marad: hogyan tudósíthat a Szentírás Terách haláláról, amikor ő még igazából nem is halt meg?

²²⁷ Nachmanidész azt kérdezi: De hát nem maga Rási mondja később, hogy Terách végül megbánta bűneit? (1Mózes 15:15.) Gur Árje erre azt feleli: Jóllehet megbánta bűneit, nem nyert bűnbocsánatot addig, amíg meg nem halt, s így élete végéig gonoszként tartották számon.

²²⁸ 2Sámuel 23:20.

²²⁹ Ami egy különös megállapítás, mert hisz nem mindenki egy élő személy gyermeke? Ezért ezt a leírást a következőképpen kell értelmezni: „egy igaz ember fia,” akit éppen ezért még halálát követően is élőknek tekintenek és neveznek.

²³⁰ Úgy tűnik, Rási Tóratekercsében ezen a helyen fordított helyzetű ן szerepelt. A mi Tóratekercsünkben normális helyzetű ן szerepel.

²³¹ A fordított ן szimbolizálja az Örökkévaló haragjának kegyelemmé való átfordulását.